

Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA

29 päivänä kesäkuuta 2023¹

Asia C-107/23 PPU [Lin]ⁱ

C.I.,

C.O.,

K.A.,

L.N. ja

S.P.

vastaan

Romanian valtio

(Ennakkoratkaisupyyntö – Curtea de Apel Braşov (Braşovin ylioikeus, Romania))

Ennakkoratkaisupyyntö – Unionin taloudellisten etujen suojaaminen – Arvonlisäveropetos – SEUT 325 artiklan 1 kohta – Taloudellisten etujen suojaamisesta tehty yleissopimus – Direktiivi (EU) 2017/1371 – Velvollisuus torjua unionin taloudellisiin etuihin kohdistuvia petollisia menettelyjä toimenpiteillä, jotka ovat tehokkaita ja joilla on ennaltaehkäisevä vaikutus – Päätös 2006/928/EY – Yhteistyötä ja Romanian edistymisen seurantaa koskeva järjestelmä tiettyjen arviointiperusteiden täyttämiseksi oikeuslaitoksen uudistamisen ja korruption torjunnan alalla – Rikosasioiden vanhentumisaika – Tuomio, jossa todetaan rikosoikeudellisen vanhentumisajan katkaisemista koskevan kansallisen säännösten perustuslainvastaisuus – Järjestelmällisen rankaisemattomuuden vaara – Perusoikeuksien suojelu – Perusoikeuskirjan 49 artiklan 1 kohdan viimeinen virke – Lievemman rikoslain (lex mitior) taannehtivan soveltamisen periaate – Perusoikeuksien suoja koskeva kansallinen taso – Kansallisten tuomioistuinten velvollisuus varmistaa Curtea Constituțională (perustuslakituomioistuin, Romania) tuomioiden täytäntöönpano – Tuomareiden kurinpidollinen vastuu näiden ratkaisuiden noudattamisen laiminlyönnistä – Toimivalta jättää soveltamatta Curtea Constituțională ratkaisuja, jotka eivät ole unionin oikeuden mukaisia – Unionin oikeuden ensisijaisuuden periaate

1. Tässä ennakkoratkaisupyyntöön kansallinen tuomioistuin pyytää unionin tuomioistuinta tulkitsemaan unionin oikeuden eri säännöksiä voidakseen ratkaista, hyväksyykö vai hylkääkö se veronkieronkieroksi ja rikollisjärjestön perustamiseksi luokiteltavasta toiminnasta vankeusrangaistukseen tuomittujen henkilöiden tekemät tuomioiden purkuhakemukset.

¹ Alkuperäinen kieli: espanja.

ⁱ — Tämän asian nimi on kuvitteellinen nimi. Se ei vastaa oikeudenkäynnin minkään asianosaisten todellista nimeä.

2. Riita koskee unionin oikeuden yhteensopivuutta sellaisen rikosoikeudellisen vastuun vanhentumista koskevan kansallisen järjestelmän kanssa, jossa ei Curtea Constitutională (perustuslakituomioistuin, Romania) ratkaisun antamisen jälkeen määrätty mahdollisuudesta katkaista vanhentumisaikoja tietyn ajanjakson ajaksi. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan tällainen järjestelmä voisi johtaa siihen, että lukuisat unionin taloudellisia etuja vahingoittavat rikokset jäisivät rankaisematta.

3. Ennakkoratkaisukysymyksiin vastaaminen edellyttää, että unionin tuomioistuin kehittää vielä vähäistä oikeuskäytäntöään, joka koskee Euroopan unionin perusoikeuskirjan (jäljempänä perusoikeuskirja) 49 artiklan 1 kohdan viimeisessä virkkeessä suojattua lievemmän rikoslain (*lex mitior*) taannehtivan soveltamisen periaatetta.

I Asiaa koskevat oikeussäännöt

A Unionin oikeus

1. Taloudellisten etujen suojaamisesta tehty yleissopimus²

4. Taloudellisten etujen suojaamisesta tehdyn yleissopimuksen 1 artiklan 1 kohdassa määrätään seuraavaa:

”Tässä yleissopimuksessa tarkoitetaan Euroopan yhteisöjen taloudellisiin etuihin kohdistuvalla petoksella

--

b) tulojen osalta, tahallista tekoa tai laiminlyöntiä, joka koskee

- väärin, virheellisten tai puutteellisten ilmoitusten tai asiakirjojen käyttämistä tai esittämistä, josta seuraa, että Euroopan yhteisöjen yleiseen talousarvioon tai Euroopan yhteisöjen hoidossa oleviin tai sen puolesta hoidettuihin budjetteihin sisältyvät varat vähenevät oikeudettomasti;

--”.

5. Yleissopimuksen 2 artiklassa määrätään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltiot toteuttavat tarpeelliset toimenpiteet säätääkseen 1 artiklassa tarkoitetut teot sekä 1 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuihin tekoihin liittyvän avunannon rikokseen, siihen yllyttämisen tai rikoksen yrityksen tehokkain, suhteellisin ja vakuuttavin seuraamuksin rikoksina rangaistaviksi käsittäen ainakin tärkeissä petostapauksissa vankeusrangaistukset, joista voi seurata tekijän luovuttaminen. Kuitenkin törkeänä petoksena pidetään jokaisen jäsenvaltion vahvistamaa vähimmäismäärää koskevaa petosta. Tätä vähimmäismäärää ei saa vahvistaa 50 000:ta [euroa] suuremmaksi.

--”

² Euroopan unionista tehdyn sopimuksen K.3 artiklan perusteella yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamisesta tehty yleissopimus, joka on allekirjoitettu Brysselissä 26.7.1995 (EYVL 1995, C 316, s. 49; jäljempänä taloudellisten etujen suojaamisesta tehty yleissopimus)

2. Päätös 2006/928/EY³

6. Päätöksen 1 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Romanian on annettava komissiolle kertomus vuosittain 31 päivään maaliskuuta mennessä, ensimmäisen kerran 31 päivään maaliskuuta 2007 mennessä, kunkin liitteessä säädetyn arviointiperusteen osalta saavuttamastaan edistyksestä.

– –”

7. Päätöksen liitteessä säädetään seuraavaa:

”Edellä 1 artiklassa tarkoitetut arviointiperusteet, jotka Romanian on täytettävä:

- 1) oikeudellisen menettelyn muuttaminen aiempaa avoimempaan ja tehokkaampaan suuntaan parantamalla ylimmän tuomarineuvoston valmiuksia ja vastuuvollisuutta; raportointinen uuden siviiliprosessilain ja rikosprosessilain vaikutuksista ja vaikutusten seuranta;
- 2) viranomaisten lahjomattomuutta valvovan viraston perustaminen suunnitelmien mukaisesti; virasto valvoo viranomaisten varojen käyttöä sekä toiminnan ristiriitaisuuksia ja eturistiriitoja sekä antaa velvoittavia päätöksiä, joiden pohjalta voidaan määrätä varoittavia rangaistuksia;
- 3) ammattimaisten, puolueettomien tutkimusten jatkaminen korkean tason korruptiotapauksissa tähän asti saavutetun edistyksen pohjalta;
- 4) lisätoimien toteuttaminen korruption estämiseksi ja torjumiseksi erityisesti paikallishallinnossa.”

3. Direktiivi (EU) 2017/1371⁴

8. Direktiivin 2 artiklan 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Arvonlisäveroon perustuvista omista varoista saatavien tulojen osalta tätä direktiiviä sovelletaan ainoastaan yhteiseen [arvonlisäverojärjestelmään] kohdistuvien vakavien rikosten tapauksessa. Tämän direktiivin soveltamiseksi yhteiseen [arvonlisäverojärjestelmään] kohdistuvat rikokset katsotaan vakaviksi, jos 3 artiklan 2 kohdan d alakohdassa määritellyt tahalliset teot tai laiminlyönnit ovat yhteydessä kahden tai useamman unionin jäsenvaltion alueeseen ja niistä aiheutuva kokonaisvahinko on vähintään 10 000 000 euroa.”

9. Direktiivin 16 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Korvataan tällä direktiivillä 6 päivästä heinäkuuta 2019 Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamisesta 26 päivänä heinäkuuta 1995 tehty yleissopimus ja sen 27 päivänä syyskuuta 1996, 29 päivänä marraskuuta 1996 ja 19 päivänä kesäkuuta 1997 tehdyt pöytäkirjat niiden jäsenvaltioiden osalta, joita tämä direktiivi sitoo.

³ Yhteistyötä ja Romanian edistymisen seurantaan koskevan järjestelmän perustamisesta tiettyjen arviointiperusteiden täyttämiseksi oikeuslaitoksen uudistamisen ja korruption torjunnan alalla 13.12.2006 tehty komission päätös (EUVL 2006, L 354, s. 56).

⁴ Unionin taloudellisiin etuihin kohdistuvien petosten torjunnasta rikosoikeudellisin keinoin 5.7.2017 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EUVL 2017, L 198, s. 29; jäljempänä taloudellisten etujen suojaamista koskeva direktiivi).

Niiden jäsenvaltioiden osalta, joita tämä direktiivi sitoo, viittauksia yleissopimukseen pidetään viittauksina tähän direktiiviin.”

10. Direktiivin 17 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on annettava ja julkaistava tämän direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset viimeistään 6 päivänä heinäkuuta 2019. Niiden on viipymättä toimitettava nämä säännökset kirjallisina komissiolle. Niiden on sovellettava näitä säännöksiä 6 päivästä heinäkuuta 2019.

--”

B Romanian oikeus

1. Romanian perustuslaki

11. Perustuslain 15 §:n 2 momentissa määrätään, että ”laki on voimassa vain tulevaisuuden osalta, lukuun ottamatta lievempää rikos- tai hallintolainsäädäntöä”.

12. Perustuslain 147 §:ssä määrätään seuraavaa:

”1. Voimassa olevien lakien ja asetusten säännökset, joiden katsotaan olevan perustuslain vastaisia, lakkaavat tuottamasta oikeusvaikutuksia 45 päivän kuluttua Curtea Constituțională:n tuomion julkaisemisesta, ellei tapauksen mukaan parlamentti tai hallitus saata kyseisen ajanjakson aikana perustuslain vastaisia säännöksiä perustuslain mukaisiksi. Perustuslain vastaisiksi katsottujen säännösten voimassaolo keskeytyy kyseiseksi ajaksi ilman eri toimenpiteitä.

--

4. Curtea Constituțională:n ratkaisut julkaistaan Monitorul Oficial al Românieissa (Romanian virallinen lehti). Nämä ratkaisut ovat yleisesti sitovia julkaisupäivästä alkaen, ja ne tuottavat oikeusvaikutuksia vain tulevaisuudessa.”

2. Rikosoikeus

a) Vuoden 1969 rikoskoodeksi, sellaisena kuin se on muutettuna vuonna 1996⁵

13. Rikoskoodeksin 123 §:n 1 momentin mukaan ”vanhentumisaika -- katkeaa, kun tehdään mikä tahansa toimi, josta on lain mukaan ilmoitettava epäillylle tai syytetylle rikosoikeudellisen menettelyn aikana”.

⁵ Rikoskoodeksi, annettu 21.7.1968, julkaistu uudelleen (Codul Penal din 21 iulie 1968, republicat; Romanian virallinen lehti, osa I, nro 65, 16.4.1997). Tämä rikoskoodeksi perustuu rikoslain muuttamisesta annetun lain nro 140/1996 uudelleenlaadittuun toisintoon (Lege nr. 140/1996, pentru modificarea și completarea Codului penal; Romanian virallinen lehti, osa I, nro 289, 14.11.1996), ja se oli voimassa 1.2.2014 saakka (jäljempänä vuoden 1969 rikoskoodeksi).

b) Vuoden 2009 rikoskoodeksi⁶

14. Rikoskoodeksin 5 §:n 1 momentissa säädetään, että ”jos rikoksen tekemisen ja lainvoimaisen tuomion välillä on annettu yksi tai useampi rikoslaki, sovelletaan lievintä niistä”.

15. Rikoskoodeksin 5 §:n 2 momentin mukaan edellistä momenttia sovelletaan myös silloin, kun perustuslainvastaisiksi todettuihin lakeihin tai niiden joihinkin säännöksiin sisältyy lievempiä rikosoikeudellisia säännöksiä.

16. Rikoskoodeksin 6 §:n 1 momentin mukaan ”silloin, kun laki, jossa säädetään lievemmästä rangaistuksesta, on tullut voimaan sen jälkeen, kun langettava päätös on tullut lainvoimaiseksi, ja ennen kuin vankeusrangaistus tai sakko pannaan kokonaan täytäntöön, määrätty rangaistus, jos se ylittää uudessa laissa rikoksesta säädetyn erityisen enimmäisrangaistuksen, on alennettava tähän enimmäisrangaistukseen”.

17. Rikoskoodeksin 154 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisajat ovat seuraavat:

- a) 15 vuotta, jos tehdystä rikoksesta voidaan määrätä lain nojalla elinkautinen vankeusrangaistus tai yli 20 vuoden vankeusrangaistus
- b) 10 vuotta, jos tehdystä rikoksesta voidaan määrätä lain nojalla yli 10 vuoden ja enintään 20 vuoden vankeusrangaistus
- c) kahdeksan vuotta, jos tehdystä rikoksesta voidaan määrätä lain nojalla yli viiden vuoden ja enintään 10 vuoden vankeusrangaistus
- d) viisi vuotta, jos tehdystä rikoksesta voidaan määrätä lain nojalla yli yhden vuoden ja enintään viiden vuoden vankeusrangaistus
- e) kolme vuotta, jos tehdystä rikoksesta voidaan määrätä lain nojalla enintään yhden vuoden vankeusrangaistus tai sakko.”

18. Rikoskoodeksin 155 §:ssä säädettiin seuraavaa:

”1. Rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisaika katkeaa, kun tehdään mikä tahansa asian menettelytoimi.

2. Määräaika alkaa kulua uudelleen jokaisesta katkeamisesta.

– –”

⁶ Rikoskoodeksin laki nro 286/2009, annettu 17.6.2009 (Legea nr. 286/2009 privind Codul penal (Romanian virallinen lehti, osa I, nro 510, 24.7.2009; jäljempänä vuoden 2009 rikoskoodeksi). Se on ollut voimassa 1.2.2014 alkaen.

19. Lisäksi 30.5.2022 annetulla asetuksella nro 71⁷ muutettiin vuoden 2009 rikoskoodeksin 155 §:ää. Kyseisen pykälän 1 momentissa säädetään nyt seuraavaa: ”rikosoikeudellisen vastuun vanhentuminen katkeaa, kun asiassa tehdään jokin sellainen menettelytoimi, josta on lain mukaan ilmoitettava epäillylle tai syytetylle”.

c) Rikosprosessikoodeksi⁸

20. Rikosprosessikoodeksin 426 §:n b kohta, jonka mukaan lainvoimaisen rikostuomion purkamista voidaan vaatia ylimääräisessä muutoksenhaussa, kun syytetty on tuomittu, vaikka oli näyttöä rikosoikeudellisen menettelyn päättymisperusteen olemassaolosta.

d) Perustuslakituomioistuimen tuomio nro 297/2018

21. Curtea Constituțională hyväksyi 26.4.2018 antamassaan tuomiossa nro 297/2018, joka julkaistiin 25.6.2018, perustuslainvastaisuutta koskevan väitteen ja totesi perustuslain vastaiseksi sen, että rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisaika katkeaa silloin, kun tehdään mikä tahansa asian menettelytoimi, kuten vuoden 2009 rikoskoodeksin 155 §:n 1 momentissa säädettiin.

22. Curtea Constituționalăn mukaan kyseinen vuoden 2009 rikoskoodeksin säännös ei ollut ennakoitavissa ja loukkasi rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta, koska siinä käytetyllä ilmauksella ”kaikki asian menettelytoimet” tarkoitettiin myös toimia, joita ei anneta tiedoksi epäillylle tai syytetylle. Tämä seikka esti kyseistä henkilöä saamasta tietoa siitä, että vanhentumisaika oli katkennut ja että hänen rikosoikeudellisen vastuunsa uusi vanhentumisaika oli alkanut kulua.⁹

23. Romanian lainsäätävä ei toteuttanut toimenpiteitä vuoden 2009 rikoskoodeksin 155 §:n 1 momentin mukauttamiseksi Curtea Constituționalăn määräämällä tavalla, joten yleisissä tuomioistuimissa ei muodostunut rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisaikojen katkeamista koskevaa yhdenmukaista oikeuskäytäntöä.¹⁰

e) Perustuslakituomioistuimen tuomio nro 358/2022

24. Hyväksyessään uuden perustuslain vastaisuutta koskevan väitteen 26.5.2022 antamassaan tuomiossa nro 358/2022, joka julkaistiin 9.6.2022, Curtea Constituțională totesi vuoden 2009 rikoskoodeksin 155 §:n 1 momentin olevan perustuslain vastainen.

⁷ Rikoskoodeksin lain nro 286/2009 155 §:n 1 momentin muuttamisesta 30.5.2022 annettu asetus nro 71. Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 71 din 30 mai 2022 pentru modificarea articolului 155 alineatul (1) din Legea nr. 286/2009 privind Codul penal (Romanian virallinen lehti, nro 531, 30.5.2022; (jäljempänä asetus nro 71/2022).

⁸ Rikosprosessikoodeksia koskeva laki nro 135/2010 (Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală (Romanian virallinen lehti, osa I, nro 486, 15.7.2010)).

⁹ Curtea Constituțională katsoi sitä vastoin, että aiempi lainsäädännöllinen ratkaisu (vuoden 1969 rikoskoodeksin 123 §:n ensimmäinen momentti) täytti perustuslaissa määrättyt ennakoitavuuden edellytykset, koska siinä säädettiin, että ainoastaan sellaisen toimen toteuttaminen, josta lain mukaan oli ilmoitettava syytetylle, saattoi katkaista rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisaajan.

¹⁰ Ennakkoratkaisupyynnön mukaan Înalta Curte de Casație și Justiție (ylin yleinen tuomioistuin, Romania) jätti tutkimatta sekä vuoden 2009 rikoskoodeksin 155 §:n 1 momentin tulkintaa koskevat pyynnöt, kun perustuslakituomioistuin oli antanut tuomion nro 297/2018, että lain intressissä tehdyn ylimääräisen muutoksenhaun, jossa vaadittiin kyseisen säännöksen tulkintamista. Edellä mainittu ratkaisu käy ilmi Înalta Curte de Casație și Justiției 21.3.2019 antamasta tuomiosta nro 5 ja jälkimmäinen sen 11.11.2019 antamasta tuomiosta nro 25.

25. Curtea Constituțională huomautti seuraavaa:

- Lainsäätäjä ei ollut toteuttanut perustuslain 147 §:n 1 momentissa edellytettyjä toimenpiteitä saattaakseen perustuslain mukaiseksi tuomiossa nro 297/2018 perustuslain vastaisiksi todetut säännökset ja säätääkseen tapauksista, joissa rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisaika katkeaa.
- Ilman tällaisia lainsäädännöllisiä toimenpiteitä oikeusviranomaiset eivät voineet itse määrittää perusteita, joiden johdosta rikosoikeudellisen vastuun vanhentuminen katkeaa. Tämän seurauksena vuoden 2009 rikoskoodeksin 155 §:n 1 momentin soveltamisessa oli epäselvyyksiä eikä sitä voitu ennakoida, jolloin oikeuskäytännöstä tuli epäyhtenäistä. Voimassa olevaan oikeudelliseen kehykseen ei sisältynyt tarvittavia lainsäädännöllisiä osatekijöitä, jotta vuoden 2009 rikoskoodeksin 155 §:n 1 momentin soveltamista olisi voitu ennakoida tuomion nro 297/2018 antamisen jälkeen.
- Näin ollen Romanian positiivisessa oikeudessa ei säädetty lainkaan tapauksista, joissa rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisaika katkeaa, tuomion nro 297/2018 julkaisemispäivästä alkaen siihen saakka, kunnes sellainen lainsäätäjän sääntelytoimi, jolla säännellään nimenomaisesti kyseisen määräajan katkaisemista koskevia perusteita, tuli voimaan.¹¹

f) *Înalta Curte de Casație și Justiție (ylin tuomioistuin, Romania) tuomio nro 67/2022*

26. Înalta Curte de Casație și Justiție on 25.10.2022 antamassaan tuomiossa nro 67/2022, joka julkaistiin 28.11.2022 ja jossa se ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan¹² ratkaisi asian lain intressissä tehdyssä muutoksenhaussa, todennut seuraavaa:

- Vanhentumisajan katkeamista koskevat säännöt ovat aineellisen rikosoikeuden sääntöjä. Ajallisen soveltamisensa kannalta ne kuuluvat vuoden 2009 rikoskoodeksin 3 §:ssä säädetyn rikoslain taannehtivuuskiellon periaatteen alaan, lukuun ottamatta Romanian perustuslain 15 §:n 2 momenttiin ja vuoden 2009 rikoskoodeksin 5 §:ään perustuvan *lex mitior* -periaatteen mukaisia lievempiä säännöksiä.
- Vuoden 2009 rikoskoodeksin 155 §:n 1 momentissa ei 25.6.2018 (perustuslakituomioistuimen tuomion nro 297/2018 julkaisupäivä, sellaisena kuin sitä on täsmennetty perustuslakituomioistuimen tuomiolla nro 358/2022) ja 30.5.2022 välisenä aikana säädetty rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisajan katkeamisperusteista.
- Tuomioistuin, jossa tehdään ylimääräisessä muutoksenhaussa perustuslakituomioistuimen tuomioiden nro 297/2018 ja nro 358/2022 oikeusvaikutuksiin perustuva tuomion purkuhakemus, ei voi tarkastella uudelleen rikosoikeudellisen vastuun vanhentumista, kun toisen asteen tuomioistuin on käsitellyt ja tutkinut rikosoikeudellisen menettelyn kyseisen päättämisperusteen olemassaolon tuomiota nro 358/2022 edeltäneessä menettelyssä.

¹¹ Kyseinen sääntelytoimi hyväksyttiin muutama päivä perustuslakituomioistuimen tuomion nro 358/2022 julkaisemisen jälkeen (ks. tämän ratkaisuehdotuksen 19 kohta).

¹² Tämän tuomion tulkinta näyttää viittaavan siihen, että kyse on pikemminkin oikeudellisia kysymyksiä koskevasta alustavasta kuulemisesta.

3. Tuomareiden kurinpitäjärjestelmää koskeva lainsäädäntö

27. Lain nro 303/2004¹³ 99 §:n § kohdassa kurinpitörikkomukseksi luokitellaan Curtea Constituționalăn tuomioiden tai tuomioiden, jotka Înalta Curte de Casație și Justiție on antanut lain intressissä tehdyssä muutoksenhaussa, noudattamatta jättäminen.

28. Lain nro 303/2022¹⁴ 271 §:n s kohdassa säädetään, että ”kurinpitörikkomuksia ovat – – toimiminen tehtävässä vilpillisessä mielessä tai törkeän huolimattomasti”.

29. Lain nro 303/2022 272 §:ssä säädetään seuraavaa:

”(1) Tuomari tai syyttäjä toimii vilpillisessä mielessä, kun hän tietoisesti rikkoo aineellisen oikeuden tai prosessioikeuden sääntöjä tarkoituksenaan vahingoittaa jotakin henkilöä tai suostuessaan vahingoittamaan häntä.

(2) Tuomari tai syyttäjä syyllistyy törkeään huolimattomuuteen, kun hän rikkoo tuottamuksellisesti, vakavasti, kiistattomasti ja anteeksiantamattomalla tavalla aineellisen oikeuden tai prosessioikeuden sääntöjä. – –”.

II Tosiseikat, pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

30. Curtea de Apel Brașov (Brașovin ylioikeus, Romania) tuomitsi 30.6.2020 antamallaan tuomiolla nro 285/AP¹⁵ lainvoimaisesti useita veropetoksiin ja järjestäytyneen rikollisryhmän perustamiseen syyllistyneitä henkilöitä (C.O., C.I., L.N., K.A. ja S.P.).

31. Veronpetosrikoksen osalta Curtea de Apel Brașov totesi, että tuomitut henkilöt olivat vuoden 2010 aikana jättäneet kokonaan tai osittain merkitsemättä kirjanpitoonsa toteuttamansa liiketoimet sekä tulot, jotka olivat peräisin valmisteveron maksamisen lykkäämisjärjestelmän mukaisesti ostetun dieselöljyn myynnistä kansallisille asiakkaille. Valtiolle oli näin aiheutunut vahinkoa muun muassa dieselöljyn arvonlisäveroon ja valmisteveroon liittyvää vahinkoa.

32. Annettuihin tuomioihin kuului vapausrangaistuksia ja velvollisuus maksaa korvausta verotulojen menetyksestä yhteensä 13 964 482 Romanian leuta (RON) (n. 3 240 000 euroa), arvonlisävero mukaan luettuna.

33. Kaksi tuomituista (K.A. ja S.P.) suorittaa tällä hetkellä 30.6.2020 annettua vankeustuomiota.

34. Tuomitut ovat tehneet 30.6.2020 annetun rikostuomion purkuhakemuksen (rikosprosessikoodeksin 426 §:n b kohta) ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa.

35. He vaativat ylimääräisessä muutoksenhaussa kyseisen tuomion purkamista, koska heidät tuomittiin rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisajan päättymisestä huolimatta. He vetoavat tältä osin Curtea Constituționalăn tuomioihin nro 297/2018 ja nro 358/2022.

¹³ Tuomareiden ja virallisten syyttäjien asemasta 28.6.2004 annettu laki (Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor (julkaistu uudelleen Romanian virallisessa lehdessä, osa I, nro 826, 13.9.2005).

¹⁴ Tuomareiden ja virallisten syyttäjien asemasta 15.11.2022 annettu laki (Legea nr. 303/2022 din 15 noiembrie 2022 privind statutul judecătorilor și procurorilor (julkaistu Romanian virallisessa lehdessä, nro 1102, 16.11.2022)).

¹⁵ Tuomio annettiin 30.6.2020 ja siinä vahvistettiin Tribunalul Brașovin (Brașovin alioikeus, Romania) 13.3.2018 antama tuomio nro 38/S.

36. Purkuhakemuksen tekijöiden mukaan

- heihin on sovellettava lievemmän rikoslain periaatetta. Niiden rikosten osalta, joista heidät on tuomittu, lievemässä laissa säädettiin lyhyemmästä rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisajasta, joka oli päätynyt ennen asian lopullista ratkaisemista. Rikosoikeudellisen vastuun vanhentuminen kävi ilmi sen jälkeen, kun asiassa annettiin lainvoimainen rikostuomio, tuomion nro 358/2022 johdosta, jossa vuoden 2009 rikoskoodeksin 155 §:n 1 momentti todettiin perustuslain vastaiseksi ja katsottiin, että tuomion nro 297/2018 julkaisemisen jälkeisenä aikana kansalliseen rikoslainsäädäntöön ei sisällynyt perusteita, joiden johdosta rikosoikeudellisen vastuun vanhentuminen olisi katkennut.
- Se, ettei rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisen katkeamiselle ollut perusteita kahden edellä mainitun tuomion välisenä aikana, kuten tuomiossa nro 358/2022 korostettiin, on itsessään lievempi rikoslaki. Sitä on sovellettava sellaisten syytettyjen hyväksi, joiden väitetään syyllistyneen rikoksiin, joista heitä ei ole tuomittu lainvoimaisesti ennen tuomion nro 297/2018 julkaisupäivää. Jos vanhentumisajan katkeamisen syytä ei tässä tilanteessa olisi otettu huomioon, vuoden 2009 rikoskoodeksin 154 §:n 1 momentin b kohdassa säädetty kymmenen vuoden vanhentumisaika olisi päätynyt ennen kuin langettava tuomio olisi tullut lainvoimaiseksi.

37. Ylimääräisen muutoksenhaun yhteydessä Ministerul Public – Direcția Națională Anticorupție (Romanian syyttäjänviraston kansallinen korruptionvastainen virasto, jäljempänä korruptionvastainen virasto) pyysi, että unionin tuomioistuimelle esitettäisiin ennakkoratkaisukysymys sen ratkaisemiseksi, onko SEUT 325 artiklaa, päätöstä 2006/928 ja perusoikeuskirjan 49 artiklaa tulkittava siten, että niiden nojalla on mahdollista jättää soveltamatta tuomioon nro 358/2022 perustuvaa perustuslakituomioistuimen oikeuskäytäntöä. Korruptionvastaisen viraston mukaan tuomion täytäntöönpano aiheuttaa järjestelmällisen rankaisemattomuuden vaaran asioissa, joissa sovelletaan unionin oikeutta.

38. Purkuhakemuksen tekijät puolestaan väittivät, että unionin oikeussäännöt eivät ole merkityksellisiä nyt käsiteltävässä asiassa, minkä vuoksi ennakkoratkaisupyynnö on tarpeeton. Lisäksi he väittivät, että lievemmän rikoslain soveltamisen periaatteella on perustuslaillinen asema ja että se on ensisijainen mahdollisiin unionin oikeuden sääntöihin nähden.

39. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että jos purkuhakemuksen tekijöiden vaatimukset hyväksytään, lainvoimainen langettava tuomio on purettava ja rikosoikeudellinen menettely päätettävä, jolloin heidän olisi mahdotonta jatkaa rangaistuksensa suorittamista. Näin ollen se esittää yhteenvetona useita erilaisia syytä, joiden perusteella Romanian perustuslaissa taattua lievemmän rikoslain soveltamisen periaatetta on jätettävä soveltamatta, koska sen soveltaminen olisi ristiriidassa unionin oikeuden kanssa.

40. Tässä yhteydessä Curtea de Apel Brașov on esittänyt unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

- 1) Onko SEU 2 artiklaa, SEU 19 artiklan 1 kohdan toista alakohtaa ja SEU 4 artiklan [3 kohta], luettuina yhdessä SEUT 325 artiklan 1 kohdan, taloudellisten etujen suojaamisesta tehdyn yleissopimuksen 2 artiklan 1 kohdan, taloudellisten etujen suojaamista koskevan direktiivin 2 ja 12 artiklan sekä yhteisestä arvonlisäverojärjestelmästä 28.11.2006 annetun neuvoston direktiivin 2006/112/EY kanssa, Euroopan unionin taloudellisiin etuihin kohdistuvista törkeistä petoksista määrättävien tehokkaiden ja ennalta ehkäisevien seuraamusten

periaatteen valossa sekä soveltaen komission päätöstä 2006/928 ja luettuina [perusoikeuskirjan] 49 artiklan 1 kohdan viimeisen virkkeen valossa, tulkittava niin, että ne ovat esteenä pääasiassa kyseessä olevan kaltaiselle oikeudelliselle tilanteelle, jossa tuomitut valittajat vaativat ylimääräisen muutoksenhaun kautta lainvoimaisen rikostuomion purkamista ja vetoavat sen periaatteen soveltamiseen, jonka mukaan sovelletaan lievempää rikoslakia, joka olisi ollut sovellettavissa sen oikeudenkäynnin aikana, jossa asia tutkittiin aineellisesti, ja jossa säädettiin lyhemmästä vanhentumisajasta, joka olisi päättynyt ennen asian lopullista ratkaisemista, mutta joka todettiin vasta myöhemmin kansallisen perustuslakituomioistuimen ratkaisussa, jolla rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisen katkeamista koskeva lakiteksti on todettu perustuslain vastaiseksi (vuoden 2022 tuomio) sillä perusteella, että lainsäätäjä oli passiivinen, koska tämä ei ollut ryhtynyt toimiin lakitekstin mukauttamiseksi saman perustuslakituomioistuimen toiseen ratkaisuun, joka on annettu neljä vuotta ennen viimeksi mainittua ratkaisua (vuoden 2018 tuomio), ja tällä välin ensimmäisen ratkaisun nojalla annettu yleisten tuomioistuinten oikeuskäytäntö oli jo vakiintunut siten, että kyseinen teksti oli edelleen voimassa sellaisena, kuin se ymmärrettiin perustuslakituomioistuimen ensimmäisen ratkaisun johdosta, sillä käytännön seurauksella, että vanhentumisaika kaikkien sellaisten rikosten osalta, joista ei ollut annettu lainvoimaista tuomiota ennen perustuslakituomioistuimen ensimmäistä ratkaisua, lyhentyi puoleen ja että rikosoikeudelliset menettelyt kyseessä olevia henkilöitä vastaan olivat näin ollen päättyneet?

- 2) Onko SEU 2 artiklaa, joka koskee oikeusvaltion arvoja ja ihmisoikeuksien kunnioittamista yhteiskunnassa, jolle on ominaista oikeudenmukaisuus, ja SEU 4 artiklan [3 kohta], joka koskee unionin ja jäsenvaltioiden välisen vilpittömän yhteistyön periaatetta, soveltaen komission päätöstä 2006/928 Romanian oikeusjärjestelmän tehokkuuden varmistamista koskevan sitoumuksen osalta, luettuna perusoikeuskirjan 49 artiklan [1 kohdan] viimeisen virkkeen, jossa vahvistetaan lievemmän rikoslain periaate, valossa, tulkittava koko kansallisen tuomioistuinjärjestelmän kannalta siten, että ne ovat esteenä pääasiassa kyseessä olevan kaltaiselle oikeudelliselle tilanteelle, jossa tuomitut valittajat vaativat ylimääräisellä muutoksenhaulla lainvoimaisen rikostuomion purkamista ja vetoavat sen periaatteen soveltamiseen, jonka mukaan sovelletaan lievempää rikoslakia, joka olisi ollut sovellettavissa sen oikeudenkäynnin aikana, jossa asia tutkittiin aineellisesti, ja jossa säädettiin lyhyemmästä vanhentumisajasta, joka olisi päättynyt ennen asian lopullista ratkaisemista, mutta joka todettiin vasta myöhemmin kansallisen perustuslakituomioistuimen ratkaisussa, jossa rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisen katkeamista koskeva lakiteksti on todettu perustuslain vastaiseksi (vuoden 2022 tuomio) sillä perusteella, että lainsäätäjä oli passiivinen, koska tämä ei ole ryhtynyt toimiin lakitekstin mukauttamiseksi saman perustuslakituomioistuimen toiseen ratkaisuun, joka oli annettu neljä vuotta ennen viimeksi mainittua ratkaisua (vuoden 2018 tuomio), ja tällä välin ensimmäisen ratkaisun nojalla annettu yleisten tuomioistuinten oikeuskäytäntö oli jo vakiintunut siten, että kyseinen teksti oli edelleen voimassa sellaisena, kuin se ymmärrettiin perustuslakituomioistuimen ensimmäisen tuomion johdosta, sillä käytännön seurauksella, että vanhentumisaika kaikkien sellaisten rikosten osalta, joista ei ollut annettu lainvoimaista tuomiota ennen perustuslakituomioistuimen ensimmäistä ratkaisua, lyhentyi puoleen ja että rikosoikeudelliset menettelyt kyseessä olevia henkilöitä vastaan olivat näin ollen päättyneet?
- 3) Jos vastaus on myöntävä ja vain jos unionin oikeuden mukaista tulkintaa ei voida antaa, onko unionin oikeuden ensisijaisuuden periaatetta tulkittava siten, että se on esteenä kansalliselle säännöstölle tai käytännölle, jonka mukaan kansallisen perustuslakituomioistuimen ratkaisut ja ylimmän kansallisen tuomioistuimen sitovat ratkaisut sitovat kansallisia yleisiä tuomioistuinta eivätkä ne tästä syystä ja kurinpitovirkomukseen syylistymättä voi viran

puolesta jättää soveltamatta näihin ratkaisuihin perustuvaa oikeuskäytäntöä, vaikka ne katsovat unionin tuomioistuimen tuomion perusteella, että kyseinen oikeuskäytäntö on ristiriidassa SEU 2 artiklan, SEU 19 artiklan 1 kohdan toisen alakohdan ja SEU 4 artiklan [3 kohdan] kanssa, luettuina yhdessä SEUT 325 artiklan 1 kohdan kanssa, soveltaen komission päätöstä 2006/928 ja luettuina perusoikeuskirjan 49 artiklan [1 kohdan] viimeisen virkkeen valossa, kuten pääasiassa?”

III Asian käsittelyn vaiheet unionin tuomioistuimessa

41. Ennakkoratkaisupyyntö kirjattiin saapuneeksi unionin tuomioistuimeen 22.2.2023, ja sen liitteenä oli nopeutettua menettelyä koskeva hakemus.

42. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen vahvistettua, että kaksi alkuperäisen riita-asian valittajista oli vangittuna 30.6.2020 annetun tuomion täytäntöönpanemiseksi ja että heidät vapautettaisiin, jos heidän tuomiostaan tehdyt purkuhakemukset hyväksyttäisiin, unionin tuomioistuin päätti hyväksyä ennakkoratkaisupyynnön käsittelyn nopeutetussa menettelyssä.

43. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toimitti 24.3.2023 unionin tuomioistuimelle ennakkoratkaisupyyntöönsä lisäyksen, joka annettiin tiedoksi niille, joita asia koskee, jotta nämä ottaisivat sen huomioon huomautuksissaan.

44. Kirjallisia huomautuksia ovat esittäneet neljä alkuperäisen riita-asian valittajaa (C.O., C.I., L.N. ja S.P.), Romanian hallitus ja Euroopan komissio.

45. Suulliseen käsittelyyn, joka pidettiin 10.5.2023, osallistuivat Romanian hallitus ja komissio.

IV Asian arviointi

A Tutkittavaksi ottaminen

46. Minulla ei ole epäilyjä kolmen ennakkoratkaisukysymyksen tutkittavaksi ottamisen, mutta kylläkin ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen 24.3.2023 lähettämän lisäyksen osalta.

47. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyytää lisäyksessä unionin tuomioistuinta – jos se vastaa sen kysymyksiin myöntävästi – sisällyttämään vastaukseensa perustelun sen välttämiseksi, että Romanian perustuslaissa määrätty syrjintäkiellon periaate tekee sen antaman vastauksen tehottomaksi.¹⁶

¹⁶ Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo Curtea Constituțională:n oikeuskäytännön tehneen monista vapausrangaistuksista tehottomia sen vuoksi, ettei rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisen katkeamiselle ole perusteita. Tämä johtaa sen mukaan syrjivään tilanteeseen yhtäältä tämän riita-asian valittajien ja toisaalta niiden tuomittujen henkilöiden osalta, joihin ei voida soveltaa lex mitior-periaatetta.

48. Lisäys sisältää itse asiassa uuden ja ylimääräisen peiteltyä ennakkoratkaisupyynnön, joka, kuten C.I., C.O. ja Romanian hallitus ovat huomauttaneet, on luonteeltaan hypoteettinen,¹⁷ koska se ei ole välttämätön alkuperäisen riita-asian ratkaisemiseksi. Sen perusteena olevat epäilyt koskevat tuomioita, jotka Romanian tuomioistuimet ovat jo kumonnet Curtea Constituțională:n oikeuskäytännön mukaisesti. Alkuperäisen riita-asian kantajat eivät ole tällaisessa tilanteessa.

B Ensimmäinen ja toinen ennakkoratkaisukysymys

49. Kahdella ensimmäisellä ennakkoratkaisukysymyksellään, joihin voidaan vastata yhdessä, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee lähinnä, onko sen kuvaamissa olosuhteissa ja oikeudellisessa tilanteessa SEUT 325 artiklan 1 kohta, luettuna yhdessä taloudellisten etujen suojaamisesta tehdyn yleissopimuksen 2 artiklan, päätöksen 2006/928 ja perusoikeuskirjan 49 artiklan kanssa, esteenä rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisajan katkaisemista koskeville kansallisille säännöille ja oikeuskäytännölle.

50. Molempien kysymysten lähtökohtana on, että kansallisten oikeussääntöjen soveltaminen perustuslakituomioistuimen oikeuskäytännössä tarkoitetulla tavalla aiheuttaa unionin taloudellisiin etuihin kohdistuvaa törkeää petosta merkitsevien tekojen rankaisematta jäämisen vaaran. Tätä taustaa vasten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin viittaa päätelmässään muun muassa seuraaviin unionin tuomioistuimen antamiin tuomioihin: tuomio Åkerberg Fransson,¹⁸ tuomio Taricco ym.,¹⁹ tuomio M.A.S. ja M.B.²⁰ ja tuomio Euro Box Promotion ym.²¹

1. Sovellettavat unionin oikeussäännöt

51. On ennen kaikkea todettava, että käsiteltävään asiaan ei voida soveltaa taloudellisten etujen suojaamista koskevaa direktiiviä, jonka 12 artiklassa säädetään unionin taloudellisiin etuihin kohdistuvia petoksia koskevan rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisaikoja koskevista yhteisistä säännöistä, seuraavista syistä:

- Nämä yhteiset säännöt koskevat (17 artikla) 6.7.2019 jälkeen tehtyjä rikoksia. Nyt käsiteltävässä asiassa rangaistavat teot ovat vuodelta 2010.
- Taloudellisten etujen suojaamista koskevaa direktiiviä sovelletaan (2 artiklan 2 kohta) yhteiseen arvonlisäverojärjestelmään kohdistuviin vakaviin rikoksiin, jotka ovat yhteydessä kahden tai useamman jäsenvaltion alueeseen ja joista aiheutuva kokonaisvahinko on vähintään 10 000 000 euroa. Käsiteltävässä asiassa kyseessä olevat rikosvahingot ovat määrältään vähäisempiä.

¹⁷ Unionin tuomioistuin voi jättää tutkimatta kansallisen tuomioistuimen esittämän pyynnön, jos on ilmeistä, että pyydetyllä unionin oikeuden tulkittamisella ei ole mitään yhteyttä kansallisessa tuomioistuimessa käsiteltävän asian tosiseikkoihin tai kohteeseen, *jos kyseinen ongelma on luonteeltaan hypoteettinen* (kursivointi tässä) taikka jos unionin tuomioistuimella ei ole tiedossaan niitä tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja, jotka ovat tarpeen, jotta se voisi antaa hyödyllisen vastauksen sille esitettyihin kysymyksiin (tuomio 22.2.2022, Stichting Rookpreventie Jeugd ym., C-160/20, EU:C:2022:101, 82 kohta).

¹⁸ Tuomio 26.2.2013, C-617/10, EU:C:2013:105; jäljempänä tuomio Åkerberg Fransson.

¹⁹ Tuomio 8.9.2015, C-105/14, EU:C:2015:555; jäljempänä tuomio Taricco.

²⁰ Tuomio 5.12.2017, C-42/17, EU:C:2017:936, jäljempänä tuomio M.A.S. ja M.B.

²¹ Tuomio 21.12.2021, C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 ja C-840/19, EU:C:2021:1034; jäljempänä tuomio Euro Box Promotion.

52. Direktiivissä 2006/112/EY,²² luettuna yhdessä SEU 4 artiklan 3 kohdan kanssa, kylläkin velvoitetaan jäsenvaltiot torjumaan arvonlisäveropetoksia,²³ mutta siihen ei sisälly erityissääntöjä, joita voitaisiin soveltaa pääasian kaltaiseen tilanteeseen.

53. SEU 2 artikla, SEU 19 artiklan 1 kohdan toinen alakohta ja SEU 4 artiklan 3 kohta voidaan ottaa huomioon arvioitaessa kansallisen lainsäädännön ja oikeuskäytännön yhteensopivuutta SEUT 325 artiklan 1 kohdan kanssa, joka on primaarioikeuden määräys, jolla otetaan käyttöön unionin taloudellisten etujen suojaamista koskeva periaate.

54. Sama koskee taloudellisten etujen suojaamisesta tehtyä yleissopimusta, jossa täsmennetään SEUT 325 artiklassa määrättyä periaatetta.

55. SEUT 325 artiklan lisäksi myös päätös 2006/928 voi vaikuttaa annettavaan vastaukseen.²⁴ Vaikka tässä tapauksessa rangaistavat rikokset koskevat arvonlisäveropetoksia, Curtea Constituțională:n oikeuskäytännöstä aiheutunut tilanne, joka koskee rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisaikoja, vaikuttaa myös erityisesti korkean tason korruptiorikoksiin, kuten komissio on vuonna 2022 antamassaan yhteistyö- ja seurantajärjestelmää koskevassa kertomuksessa²⁵ todennut.

56. Näiden selvennysten jälkeen tarkastelen jäljempänä seuraavaa:

- Rikkooko rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisaajan katkeamista koskeva Romanian perustuslakituomioistuimen oikeuskäytäntö SEUT 325 artiklaa ja päätöstä 2006/928?
- Jos tällainen rikkominen todetaan, voidaanko kyseisessä oikeuskäytännössä vedota perusoikeuskirjan 49 artiklan 1 kohdan viimeisessä virkkeessä turvattuun lex mitior -periaatteeseen?
- Turvataanko Romanian oikeudessa lex mitior -periaatteeseen, johon edellä mainittu perustuslakituomioistuimen oikeuskäytäntö liittyy, perustuva korkeampi suojan taso?

2. SEUT 325 artiklan 1 kohta ja unionin taloudellisten etujen suojaamista koskeva oikeuskäytäntö

57. SEUT 325 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltiot ”suojaavat unionin taloudellisia etuja petolliselta menettelyltä ja muulta laittomalta toiminnalta – – toimenpiteillä, joilla on ennaltaehkäisevä vaikutus ja jotka tarjoavat tehokkaan suojan jäsenvaltioissa – –”.²⁶

²² Yhteisestä arvonlisäverojärjestelmästä 28.11.2006 annettu neuvoston direktiivi (EUVL 2006, L 347, s. 1).

²³ Tuomio Åkerberg Fransson, 25 kohta, ja tuomio Taricco, 36 kohta. Erityisesti on niin, että direktiivin 2006/112 ”2 ja 273 artiklasta sekä SEU 4 artiklan 3 kohdasta seuraa – –, että jäsenvaltioiden on toteutettava kaikki lainsäädännölliset ja hallinnolliset toimenpiteet sen varmistamiseksi, että arvonlisävero kannetaan täysimääräisesti kunkin jäsenvaltion alueella, sekä petosten torjumiseksi (tuomio 2.5.2018, Scialdone, C-574/15, EU:C:2018:295, 26 kohta).

²⁴ Päätöksen luonteesta, sisällöstä ja vaikutuksista ks. 18.5.2021 annettu tuomio Asociația ”Forumul Judecătorilor din România” ym. (C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 ja C-397/19, EU:C:2021:393; jäljempänä tuomio Asociația Forumul Judecătorilor din România, 152–178 kohta ja tuomio Euro Box Promotion, 155–175 kohta).

²⁵ Asiakirja COM(2022) 664 final, 22.11.2022, komission kertomus Euroopan parlamentille ja neuvostolle yhteistyö- ja seurantamekanismin puitteissa saavutetusta edistyksistä Romaniassa (jäljempänä yhteistyö- ja seurantajärjestelmää koskeva kertomus 2022, s. 13 ja 27).

²⁶ Tuomio 5.6.2018, Kolev ym. (C-612/15, EU:C:2018:392; jäljempänä tuomio Kolev, 50 kohta); tuomio 17.1.2019, Dzivev ym. (C-310/16, EU:C:2019:30; jäljempänä tuomio Dzivev, 25 kohta) ja tuomio Euro Box Promotion, 181 kohta.

58. Jäsenvaltioiden on erityisesti toteutettava tarvittavat toimenpiteet, joilla taataan omien varojen, kuten tulojen, jotka kertyvät yhdenmukaisen verokannan soveltamisesta yhdenmukaistettuun arvonlisäveron määräytymisperusteeseen, tehokas ja täysimääräinen kantaminen.²⁷

59. SEUT 325 artiklassa oleva viittaus unionin taloudellisiin etuihin kohdistuviin petollisiin menettelyihin ja muuhun laittomaan toimintaan merkitsee unionin tuomioistuimen mukaan²⁸ sitä, että korruptio voi liittyä petoksiin ja päinvastoin petoksen tekeminen voi helpottaa korruption avulla. Taloudellisten etujen vahingoittaminen voi joissakin tapauksissa johtua esimerkiksi arvonlisäveropetoksen ja korruption yhteisvaikutuksesta.²⁹

60. Taloudellisten etujen suojaamisesta tehdyn yleissopimuksen 1 artiklassa määritelty petoksen käsite³⁰ kattaa tulot, jotka ovat peräisin unionin sääntöjen mukaisesti määritetyn yhdenmukaisen arvonlisäverokannan soveltamisesta.³¹

61. Kuten olen jo todennut, tässä tapauksessa tuomitut henkilöt tuomittiin veropetoksia ja rikollisjärjestön perustamista koskevista rikoksista, jotka liittyivät dieselöljyn arvonlisäveroon ja valmisteveroon. On siis selvää, että sovelletaan SEUT 325 artiklan 1 kohtaa ja että kyse on unionin taloudellisia etuja vahingoittavista törkeistä petoksista: petoksen määrä ylittää 50 000 euroa (taloudellisten etujen suojaamisesta tehdyn yleissopimuksen 2 artiklan 1 kohta).

62. Pannessaan täytäntöön SEUT 325 artiklan 1 kohdan jäsenvaltioilla on vapaus valita sovellettavat seuraamukset. Ne voivat olla hallinnollisia tai rikosoikeudellisia tai niiden molempien yhdistelmä. Niiden on joka tapauksessa taattava arvonlisäverotulojen kantaminen täysimääräisesti ja samalla unionin taloudellisten etujen suojaaminen. Rikosoikeudelliset seuraamukset voivat olla välttämättömiä tiettyjen törkeiden arvonlisäveropetosten torjumiseksi tehokkaasti ja ennaltaehkäisevästi.³²

63. Romanian lainsäädännössä säädetään tällaisista petoksista määrättävistä rikosoikeudellisista seuraamuksista, eikä tässä ennakkoratkaisupyynnössä esitetä epäilyjä niiden tehokkuudesta ja ennaltaehkäisevyydestä sinänsä. On myös riidatonta, että vuoden 2009 rikoskoodeksissa säädetty vanhentumisajat³³ ovat tämän rikosluokan osalta yleisesti ottaen asianmukaiset,³⁴ toisin sanoen ne eivät ole esteenä seuraamusten tehokkuudelle ja ennaltaehkäisevyydelle. Nämä määräajat ylittävät taloudellisten etujen suojaamista koskevan direktiivin 12 artiklassa säädetty vähimmäisajat.

²⁷ Tuomio M.A.S. ja M.B., 31 ja 32 kohta; tuomio Kolev, 51 ja 52 kohta ja tuomio Euro Box Promotion, 182 kohta.

²⁸ ”– [SEUT 325 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua] käsitettä ’laiton toiminta’ ei voida – kun otetaan huomioon unionin taloudellisten etujen suojaamiselle, joka on unionin tavoite, tunnustettu merkitys – –, – tulkita rajoittavasti” (tuomio 2.5.2018, Scialdone, C-574/15, EU:C:2018:295, 45 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

²⁹ Tuomio Euro Box Promotion, 186 kohta ja julkisasiamies Bobekin samassa asiassa esittämä ratkaisuehdotus (EU:C:2021:170, 98 ja 99 kohta).

³⁰ ”Tahallista tekoa tai laiminlyöntiä, joka koskee – väärin, virheellisten tai puutteellisten ilmoitusten tai asiakirjojen käyttämistä tai esittämistä, josta seuraa, että [unionin] yleiseen talusarvioon tai [unionin] hoidossa oleviin tai sen puolesta hoidettuihin budjetteihin sisältyvät varat vähenevät oikeudettomasti”.

³¹ Tuomio Taricco, 41 kohta.

³² Tuomio Taricco, 39 kohta.

³³ ”Ensimmäiseksi kansallisen lainsäätäjän tehtävänä on säätää vanhentumissäännöistä, joilla SEUT 325 artiklan mukaisia velvoitteita voidaan noudattaa unionin tuomioistuimen tuomion Taricco 58 kohdassa esittämien toteamusten valossa. Tälle lainsäätäjälle nimittäin kuuluu sen varmistaminen, että rikosasioihin sovellettavan kansallisen vanhentumisjärjestelmän seurauksena ei ole se, että huomattava määrä törkeitä arvonlisäverorikoksia jää rankaisematta – –” (tuomio M.A.S. ja M.B., 41 kohta).

³⁴ Kuten L.N. on todennut kirjallisissa huomautuksissaan, vuoden 2009 rikoskoodeksin 154 §:ssä säädetty vanhentumisajat vaihtelevat kahdeksasta kymmeneen vuoteen vakavien arvonlisäveropetosten osalta.

64. Kyseessä oleva ongelma ei siis koske Romanian lainsäädännön mukaisia seuraamuksia eikä vuoden 2009 rikoskoodeksissa säädettyjä vanhentumisajoja vaan sitä, että näiden määräaikaisten katkaiseminen on oikeudellisesti mahdotonta kahden Curtea Constituțională antaman tuomion vuoksi.

65. Romanian ylimpien tuomioistuinten mukaan rikosoikeudellisen vastuun vanhentuminen kuuluu Romanian oikeusjärjestyksessä aineelliseen oikeuteen (ei siis prosessioikeuteen). Tämä oletama ei ole ristiriidassa unionin oikeuden kanssa, kuten jäljempänä esitän.

66. Näistä tuomioista ja kansallisen lainsäätäjän passiivisuudesta seuraa, että tietyn ajanjakson aikana³⁵ millään rikosoikeudellisessa menettelyssä määrättyllä toimella ei voitu katkaista rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisajoja. Katkeamisperusteiden puuttumista pidetään Romanian perustuslain 15 §:n 2 momentissa ja vuoden 2009 rikoskoodeksin 5 §:ssä tarkoitettuna lievempänä rikoslakina. Tätä Romanian lainsäädännön tulkintaa on noudatettava kyseisen ajanjakson osalta huolimatta alempien tuomioistuinten erilaisesta oikeuskäytännöstä, sillä Curtea Constituțională on vahvistanut sen sitovasti tuomioissaan nro 297/2018 ja nro 358/2022 ja Înalta Curte de Casație și Justiție lain intressissä antamassaan tuomiossa nro 67/2022.

67. Näin ollen sekä unionin taloudellisiin etuihin kohdistuvista törkeistä petoksista että muista rikoksista tuomitut henkilöt³⁶ voivat saada tuomionsa puretuksi ja vapautua vankilasta: riittää, että vuoden 2009 rikoskoodeksissa säädetty vanhentumisajat ovat ehtineet kuluu (eikä katkeamisperusteita ole mahdollista ottaa huomioon) sinä aikana, joka kuluu rikoksen tekemisestä lainvoimaisen tuomion antamiseen.

68. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin³⁷ puoltaa kansallisen oikeuden tulkintaa, jonka perusteella voidaan sulkea pois lievemmän rikoslain olemassaolo käsiteltävässä asiassa.³⁸ Tämä on kuitenkin yksinomaan sen tehtävä. Mahdollisuutta tulkita kansallista oikeutta unionin oikeuden mukaisesti, vaikka se merkitsisi poikkeamista ylempään oikeusasteen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä, rajoittaa se, että tällainen tulkinta ei saa johtaa kansallisen oikeuden contra legem -tulkintoihin.³⁹

69. Mielestäni Romanian perustuslain määräyksiä ja perustuslakituomioistuimen oikeuskäytäntöä, jotka koskevat rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisajojen katkeamista vuosina 2018–2022, ei ole mahdollista tulkita siten, ettei se olisi ristiriidassa Curtea Constituțională ratkaisujen kanssa. Niissä todetaan lopullisesti Romaniassa sovellettava oikeus, ja niissä vahvistettu oikeuskäytäntö on kansallista lainsäädäntöä koskeva lopullinen kanta.⁴⁰

³⁵ Kyse on 25.6.2018 (Curtea Constituțională tuomion nro 297/2018 virallinen julkaisupäivä) ja 30.5.2022 (asetuksen nro 71/2022 virallinen julkaisu- ja voimaantulopäivä) välisestä ajasta.

³⁶ Tapauksissa, joissa lievempää rikoslakia sovellettiin (rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisajan katkeamisperusteiden puuttumisen vuoksi) ajokorttita ajoon liittyvistä rikoksista tuomittuihin henkilöihin, unionin tuomioistuin on hylännyt ennakkoratkaisupyynnön 12.1.2023 antamassaan määräyksessä SNI (C-506/22, ei julkaistu, EU:C:2023:46).

³⁷ Ennakkoratkaisupyynnön 121 kohta.

³⁸ Vastaavasti komissio väittää, että vuosina 2018–2022 yleiset tuomioistuimet sovelsivat asetuksen nro 71/2022 julkaisemiseen saakka Curtea Constituțională tuomiota nro 297/2018 siten, että syytetyille tiedoksi annetut toimet keskeyttivät rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisajat. Koska tämä ratkaisu on yhdenmukainen vuoden 1969 rikoskoodeksissa säädetyn ratkaisun kanssa, kyseisenä ajanjaksona ei komission mukaan ollut olemassa lievempää rikoslakia, joten perustuslakituomioistuimen oikeuskäytäntöä ei tarvitse jättää soveltamatta.

³⁹ Tuomio 4.3.2020, Telecom Italia (C-34/19, EU:C:2020:148, 59 ja 60 kohta) ja tuomio 4.5.2023, Agenția Națională de Integritate (C-40/21, EU:C:2023:367, 71 kohta).

⁴⁰ Romanian oikeuden contra legem -tulkinta rikkoisi todennäköisesti Romanian perustuslain 147 §:n 4 momenttia, mutta tämän asian ratkaiseminen kuuluu yksinomaan kansallisille tuomioistuimille.

70. Kun muut tulkintamahdollisuudet on suljettu pois, on selvitettävä, laiminlyödäänkö kansallisessa oikeudessa, sellaisena kuin se ilmenee perustuslain määräyksistä ja niitä tulkitsevasta perustuslakituomioistuimen oikeuskäytännöstä, velvollisuutta määrätä tehokkaita ja ennaltaehkäiseviä seuraamuksia unionin taloudellisiin etuihin kohdistuvista törkeistä petostapauksista. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo ennakkoratkaisupyynnössään, että kyseessä on tällainen laiminlyönti.

71. Ennakkoratkaisumenettelyssä saatavilla olleiden tietojen perusteella tätä arviota voitaisiin pitää perusteltuna, jos Romanian tilanne olisi tarkasteltavalla ajanjaksolla johtanut siihen, että merkittävä määrä unionin taloudellisiin etuihin kohdistuvia rikoksia olisi jäänyt rankaisematta sellaisin perustein, jotka eivät ole SEUT 325 artiklan 1 kohdan mukaisia.

72. Unionin tuomioistuimen mukaan velvollisuudella torjua unionin taloudellisiin etuihin kohdistuvia lainvastaisia toimia ennaltaehkäisevillä ja tehokkailla toimenpiteillä on välitön oikeusvaikutus. SEUT 325 artiklan 1 kohdassa asetetaan jäsenvaltioille täsmällistä tulosta koskeva velvollisuus, johon ei liity minkäänlaista ehtoa.⁴¹

73. Kunkin jäsenvaltion on taattava, että unionin taloudellisia etuja vahingoittaviin rikoksiin sovellettavaa järjestelmää ei suunnitella siten, että se aiheuttaa järjestelmällisen rankaisemattomuuden vaaran. Sen on kuitenkin tehtävä tämä siten, että samalla varmistetaan rikosoikeudellisten menettelyiden kohteena olevien henkilöiden perusoikeuksien suoja.⁴²

74. Kuten ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, Romanian lainsäätäjä laiminlöi tämän velvollisuuden lähes neljän vuoden ajan, kun se ei muuttanut vuoden 2009 rikoskoodeksin 155 §:n 1 momenttia Curtea Constituționalăn tuomion nro 297/2018 jälkeen. Muutos tehtiin lopulta asetuksella nro 71/2022, mutta kyseisen tuomion ja tämän asetuksen antamisen välisenä aikana suuri määrä unionin taloudellisia etuja vahingoittavia vakavia rikoksia jäi rankaisematta *lex mitior* -periaatteen taannehtivan vaikutuksen vuoksi.

3. Päätös 2006/928 ja järjestelmällisen rankaisemattomuuden vaara

75. Päätös 2006/928 on säädös, jonka komissio on antanut unionin primaarioikeuteen kuuluvan liittymisasiakirjan perusteella. Kyseessä on erityisesti SEUT 288 artiklan neljännessä kohdassa tarkoitettu päätös.

76. Päätöksellä 2006/298 perustetun yhteistyö- ja seurantajärjestelmän perusteella laadittuja komission kertomuksia Euroopan parlamentille ja neuvostolle on myös pidettävä unionin toimielimen toimina, joiden oikeudellisena perustana on kyseisen päätöksen 2 artikla.⁴³

77. Unionin tuomioistuin on jo analysoinut päätöksen 2006/928 luonnetta ja oikeusvaikutuksia ja korostanut, että se on kaikilta osiltaan Romaniaa velvoittava niin kauan kuin sitä ei ole kumottu.

⁴¹ Tuomio Taricco, 51 kohta.

⁴² Tuomio Kolev, 65 kohta ja tuomio Dzivev, 31 kohta.

⁴³ Tuomio Asociația Forumul Judecătorilor din România, 149 kohta ja tuomio Euro Box Promotion, 156 kohta.

78. Päätöksen 2006/928 liitteeseen sisältyvillä arviointiperusteilla pyritään varmistamaan oikeusvaltion arvon kunnioittaminen (SEU 2 artikla), ja ne sitovat Romaniaa: sen on toteutettava näiden arviointiperusteiden täyttämiseksi asianmukaiset toimenpiteet ottamalla vilpittömän yhteistyön periaatteen (SEU 4 artiklan 3 kohta) nojalla asianmukaisesti huomioon komission laatimat kertomukset ja sen kertomuksissa esitetyt suositukset.⁴⁴

79. Päätöksellä 2006/928 perustettiin yhteistyö- ja seurantajärjestelmä ja vahvistettiin päätöksen 1 artiklassa ja liitteessä tarkoitetut arviointiperusteet, jotka koskevat oikeuslaitoksen uudistamista ja korruption torjuntaa Romaniassa. Arviointiperusteet sitovat Romaniaa, joten sillä on erityinen velvollisuus täyttää nämä perusteet ja pidättäytyä toteuttamasta toimenpiteitä, jotka saattaisivat vaarantaa niissä asetettujen tavoitteiden saavuttamisen.⁴⁵

80. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin korostaa, että Romanian tuomioistuimet ovat ryhtyneet päättämään rikosoikeudellisia menettelyjä myös ylimääräisessä muutoksenhaussa tehdyn purkuhakemuksen kautta sen seurauksena, että rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisajan katkeamisperusteet puuttuivat vuosina 2018–2022 Curtea Constituțională:n oikeuskäytännön vuoksi.

81. Tässä yhteydessä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin muistuttaa, että yhteistyö- ja seurantajärjestelmää koskevassa kertomuksessa vuodelta 2022 todettiin, että kyseessä olevalla tilanteella voi olla ”huomattava vaikutus meneillään oleviin oikeudenkäyntiä edeltäviin menettelyihin ja tuomioistuinmenettelyihin” ja mahdollisia ”vakavia seurauksia”, koska se johtaisi ”rikosoikeudellisen vastuun poistumiseen huomattavassa määrässä tapauksia”.⁴⁶ Näin ollen se katsoo tilanteen vaikuttavan koko Romanian oikeusjärjestelmään.

82. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen ja yhteistyö- ja seurantajärjestelmää koskevan kertomuksen 2022 kuvaamasta tilanteesta käy kyseisen tuomioistuimen mukaan ilmi, että Romaniassa oli vuosina 2018–2022 vaarana unionin taloudellisiin etuihin kohdistuvien törkeiden petosten (ja niihin usein liittyvien korkean tason korruption rikosten) rankaisematta jääminen, vaikka ei olekaan määritelty tarkasti, kuinka moni tapaus vaikuttaa näihin taloudellisiin etuihin. Riski aiheutui sen mukaan siitä, ettei ollut olemassa perusteita, joiden johdosta rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisajat olisivat katkenneet (ja samanaikaisesti vastaavien rikosoikeudellisten menettelyjen liiallisesta kestosta, joka ylitti vanhentumisajan).

83. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on selvittää tosiseikkoja koskevana kysymyksenä, onko Curtea Constituțională:n oikeuskäytännön seurauksena olemassa vaara, että unionin taloudellisiin etuihin kohdistuvat törkeät petokset ja niihin liittyvät korruption rikokset jäävät Romanian valtiossa järjestelmällisesti rankaisematta. Siinä tapauksessa Romania ei noudata nimenomaista velvoitetta saavuttaa päätöksen 2006/928 liitteessä säädetyissä arviointiperusteissa asetetut tavoitteet (erityisesti korruption torjuntaa koskevissa arviointiperusteissa asetetut tavoitteet).

⁴⁴ Tuomio Asociația Forumul Judecătorilor din România, 178 kohta ja tuomio Euro Box Promotion, 175 kohta.

⁴⁵ Tuomio Asociația Forumul Judecătorilor din România, 172 kohta ja tuomio Euro Box Promotion, 169 kohta.

⁴⁶ ”DNA:n [kansallinen korruption torjuntavirasto] julkaiseman arvion mukaan kaikkiaan 557 rikosasiaa, joista on nostettu syyte tai jotka ovat vireillä tuomioistuimessa, voitaisiin lopettaa tällaisen lainsäädännön ansiosta. Vahingon tarkka määrä olisi tarpeen arvioida tapauskohtaisesti, mutta DNA:n arvion mukaan se on näissä tapauksissa noin 1,2 miljardia euroa ja lahjonnan ja vaikutusvallan väärinkäytön tapauksissa kaikkiaan noin 150 miljoonaa euroa –. Terrorismia ja järjestäytyntä rikollisuutta käsittelevän erikoistuneen syyttäjänviraston arvion mukaan – on korruptiotapausten lisäksi vireillä yhteensä 605 asiaa, joiden arvioidaan aiheuttavan yhteensä yli miljardin euron taloudelliset vahingot. Valtakunnansyyttäjänvirastosta ei ollut saatavilla muita rikoksia koskevia arvioita” (asiakirja COM(2022) 664 final, s. 27).

4. Perusoikeuskirjan 49 artikla ja lievempi rikoslaki

84. SEUT 325 artiklan 1 kohdalla on päätöksen 2006/928 tavoin välitön oikeusvaikutus. Unionin oikeuden ensisijaisuuden periaatteen nojalla nämä kaksi määräystä estävät suoraan kaikkien niiden kanssa ristiriidassa olevien kansallisten toimenpiteiden soveltamisen.⁴⁷

85. ”Toimivaltaisten kansallisten tuomioistuinten on – – varmistettava SEUT 325 artiklan 1 ja 2 kohdan täysi vaikutus ja jätettävä soveltamatta muun muassa vanhentumisaikoja koskevia kansallisia säännöksiä, jotka törkeitä arvonlisäverorikoksia koskevan menettelyn yhteydessä estävät tehokkaiden ja ennaltaehkäisevien seuraamusten soveltamisen unionin taloudellisiin etuihin kohdistuvien petosten torjumiseksi.”⁴⁸

86. Riita-asian kohteena olevassa menettelyssä sovelletaan SEUT 325 artiklan 1 kohtaa ja päätöstä 2006/928, toisin sanoen ”sovelletaan unionin oikeutta” perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla.

87. Tästä lähtökohdasta käsin ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on varmistettava, että perusoikeuskirjassa taattuja perusoikeuksia (tässä tapauksessa tuomittujen henkilöiden perusoikeuksia) kunnioitetaan. Jos se edellä esitetyn perusteella päättäisi jättää soveltamatta kansallista oikeuskäytäntöä, joka koskee rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisajan katkaisemiseen johtavien perusteiden puuttumista vuosina 2018–2022, se ei voisi tehdä sitä erillään perusoikeuskirjan määräyksistä, jotka eivät ole alemman tasoisia SEUT 325 artiklan 1 kohdan määräyksiin nähden.⁴⁹

88. Se, että kansalliset tuomioistuimet ovat velvollisia varmistamaan unionin omien varojen tehokkaan kantamisen, ei vapauta niitä velvollisuudesta turvata perusoikeuskirjassa taattujen perusoikeuksien kunnioittaminen silloin, kun on kyse arvonlisäverorikoksia koskevista rikosoikeudellisista menettelyistä, joissa sovelletaan unionin oikeutta.⁵⁰

89. Näin ollen perusoikeus, jolla voitaisiin oikeuttaa Romanian perustuslakituomioistuimen oikeuskäytännön säilyttäminen ja soveltaminen, vahvistetaan perusoikeuskirjan 49 artiklan 1 kohdan viimeisessä virkkeessä: lievemmän rikoslain taannehtiva vaikutus eli *lex mitior* -periaate.

90. Toistan, että velvollisuus suojella unionin omia varoja arvonlisäverotuksen alalla ei voi vapauttaa kansallisia tuomioistuimia soveltamasta *lex mitior* -periaatetta, joka liittyy rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeeseen, joka on erottamaton osa oikeusvaltiota. Oikeusvaltio puolestaan on yksi unionin perustana olevista ensisijaisista arvoista (SEU 2 artikla).

91. Perusoikeuskirjan 49 artiklan 1 kohdan mukaan ”– – rikoksesta ei saa määrätä sen tekohetkellä sovellettavissa ollutta rangaistusta ankarampaa rangaistusta. Jos rikoksen teon jälkeen laissa säädetään lievemmästä rangaistuksesta, sitä on sovellettava”.

⁴⁷ Tuomio Taricco, 50–52 kohta.

⁴⁸ Tuomio M.A.S. ja M.B., 39 kohta.

⁴⁹ Tuomio Kolev, 68 ja 71 kohta; tuomio Dzivev, 33 kohta ja tuomio Euro Box Promotion, 204 kohta.

⁵⁰ Tuomio M.A.S. ja M.B., 52 kohta: ”Jäsenvaltioiden on noudatettava tätä [rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta], sellaisena kuin siitä määrätään perusoikeuskirjan 49 artiklassa, silloin, kun ne soveltavat unionin oikeutta perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan mukaisesti, ja asian laita on näin silloin, kun ne ovat säätäneet niille SEUT 325 artiklan mukaisesti kuuluvien velvollisuuksien yhteydessä siitä, että arvonlisäverosääntöjen rikkomisista määrätään rikosoikeudellisia seuraamuksia. Täten velvollisuus taata unionin varojen tehokas kantaminen ei voi johtaa ristiriitaan mainitun periaatteen kanssa”.

92. Lievemmän rikoslain taannehtivan soveltamisen periaate, joka on vahvistettu tässä sanamuodossa perusoikeuskirjassa, on osa unionin primaarioikeutta⁵¹ ja sisältyy unionin jäsenvaltioiden tekemiin kansainvälisiin sopimuksiin.⁵²

93. Unionin tuomioistuimen mukaan ”vastaajalle lievemmän rikoslain taannehtiva soveltaminen edellyttää välttämättä lakien ajallista seuraantoa ja perustuu toteamukseen siitä, että lainsäätäjä on muuttanut mieltään joko tekojen rikosoikeudellisesta luokittelusta tai tiettyyn rikkomiseen sovellettavasta rangaistuksesta”.⁵³

94. Lex mitior -periaatteen katsotaan olevan poikkeus rikosoikeudellisten sääntöjen taannehtivaa soveltamista koskevasta kiellosta. Siltä osin kuin taannehtivuus in bonam partem hyödyttää syytettyä, ei voida väittää, että myöhemmin annetun rikoslain täytäntöönpanossa jätettäisiin huomiotta rikosoikeudellinen laillisuusperiaate (nullum crimen, nulla poena sine lege). Aiempi laki, joka oli voimassa rikokseen liittyvien tosiseikkojen tapahtumahetkellä, väistyy taannehtivasti uuden lain tieltä ja parantaa siten syytetyn (tai tuomitun) rikosoikeudellista asemaa.

95. Vaikka lex mitior -periaatteen perusta on kiistanalainen, kyseinen periaate perustuu siihen, että henkilöä, jonka menettely lainsäätäjän (muuttuneen) näkemyksen mukaan ei ole enää rangaistava teko, ei voida tuomita eikä pitää vangittuna. Näin ollen tämä henkilö saa myöhemmillä laeilla käyttöön otetuista uusista arvoista johtuvat *edut*.⁵⁴

96. Perusoikeuskirjaa koskevista selityksistä (52 artiklan 3 kohta) ilmenee, että sen 49 artiklassa tunnustetulla oikeudella on sama merkitys ja ulottuvuus kuin ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyssä yleissopimuksessa (jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus) taatulla oikeudella.

97. Koska Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ei nimenomaisesti mainita tätä periaatetta, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin johti sen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artiklasta ottaen vaikutteita unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä.⁵⁵

98. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin toteaa seuraavaa:

– ”Ankaramman rangaistuksen määrääminen pelkäänsä siitä syystä, että siitä säädettiin rikoksen tekohetkellä, merkitsisi rikoslainsäädännön ajallista seuraantoa koskevien sääntöjen soveltamista syytetyn vahingoksi. Se tarkoittaisi, että jätettäisiin huomiotta kaikki ennen tuomiota tapahtuneet vastaajan kannalta edulliset lainsäädäntömuutokset ja jatkettaisiin sellaisten rangaistusten määräämistä, joita valtio ja sen edustama yhteisö pitävät nyt liiallisina.”⁵⁶

⁵¹ Unionin tuomioistuin oli jo aikaisemmin todennut, että lex mitior -periaate perustui jäsenvaltioiden yhteiseen valtiosääntöperinteeseen ja sen oli näin ollen katsottava kuuluvan unionin oikeuden yleisiin periaatteisiin, joita kansallisen tuomioistuimen on noudatettava, kun se soveltaa kansallista oikeutta: tuomio 7.8.2018, Clergeau ym. (C-115/17, EU:C:2018:651; jäljempänä tuomio Clergeau, 26 kohta; tuomio 6.10.2016, Paoletti ym. (C-218/15, EU:C:2016:748; jäljempänä tuomio Paoletti, 25 kohta) ja tuomio 3.5.2005, Berlusconi ym. (C-387/02, C-391/02 ja C-403/02, EU:C:2005:270, 68 ja 69 kohta).

⁵² Ks. erityisesti 19.12.1966 allekirjoitettavaksi avatun kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 15 artiklan 1 kappaleen ensimmäinen virke (UN Treaty Series, osa 999, s. 171).

⁵³ Tuomio Clergeau, 33 kohta ja tuomio Paoletti, 27 kohta.

⁵⁴ Julkisasiamies Kokottin ratkaisuehdotus Berlusconi ym. (C-387/02, C-391/02 ja C-403/02, EU:C:2004:624, 159–161 kohta) ja saman julkisasiamiehen ratkaisuehdotus Clergeau ym. (C-115/17, EU:C:2018:240, 39 ja 40 kohta) sekä julkisasiamies Bobekin ratkaisuehdotus Scialdone (C-574/15, EU:C:2017:553, 155–160 kohta). Ks. myös tuomio Paoletti, 27 kohta.

⁵⁵ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen suuren jaoston tuomio 17.9.2009, Scoppola v. Italia (nro 2) (CE:ECHR:2009:0917JUD001024903; jäljempänä tuomio Scoppola v. Italia, 108 kohta).

⁵⁶ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio Scoppola v. Italia, 108 kohta.

- ”Velvollisuus soveltaa eri rikoslaeista sitä lakia, jonka säännökset ovat syytetyn kannalta edullisemmat, selvittää rikoslakien perättäisyyden sääntöjä, mikä on [Euroopan ihmisoikeussopimuksen] 7 artiklan toisen olennaisen osan eli rangaistusten ennakoitavuuden mukaista”.⁵⁷
- Taannehtivuusperiaate edellyttää, että ”kun rikoksen tekohetkellä voimassa olleen rikoslain ja sitä seuraavien, ennen lopullista tuomiota säädettyjen rikoslakien välillä on eroja, tuomioistuimen on sovellettava sitä lakia, jonka säännökset ovat vastaajalle edullisemmat”.⁵⁸

99. Toistaiseksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuin tai unionin tuomioistuin eivät kuitenkaan ole rajanneet tarkasti *lex mitior* -periaatteen täsmällistä ulottuvuutta nyt käsiteltävän kaltaisissa tapauksissa. Tämä ennakkoratkaisupyyntö antaa unionin tuomioistuimelle tilaisuuden kehittää oikeuskäytäntöään sen ratkaisemiseksi, voidaanko perusoikeuskirjan 49 artiklan 1 kohdan viimeisen virkkeen perusteella todeta seuraavat seikat:

- *Lex mitior* -periaatteen sovellettavuus rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisaikoihin ja niiden katkeamisperusteisiin.
- Rikoslainsäädännön muutoksen ja kansallisen perustuslakituomioistuimen oikeuskäytännön vastaavuus *lex mitior* -periaatteen soveltamisen kannalta.
- *Lex mitior* -periaatteen ulottuminen vain rikosoikeudellisiin menettelyihin, joita ei ole vielä ratkaistu lainvoimaisella tuomiolla tai päinvastoin myös niihin menettelyihin, jotka on päätetty lainvoimaisella tuomiolla (mikä siis vaikuttaa täytäntöönpanovaiheessa oleviin tuomioihin).

100. Jäsenvaltioiden valtiosääntöperinteet eivät tosiasiaa ole kovin yhtenäisiä *lex mitior* -periaatteen osalta. Joissakin maissa tämä rikosoikeudellinen tausta on käytännössä tuntematon, toisissa sille taas annetaan laaja, jopa perustuslain mukainen suoja (muun muassa Portugalissa, Romaniassa, Italiassa ja Espanjassa). Mielestäni unionin tuomioistuimen on vahvistettava erityisesti perusoikeuskirjan 49 artiklan 1 kohdan viimeisen virkkeen mukainen itsenäinen suojan taso, joka tarjoaa suojaa tarvitsevalle henkilölle korkeatasoisen suojan vähimmäissuojan sijasta.

a) Lex mitior -periaate ja rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisen katkeaminen

101. Perusoikeuskirjan 49 artiklan 1 kohdan viimeisessä virkkeessä viitataan sellaisen lain taannehtivuuteen, jossa säädetään ”lievemmästä rangaistuksesta”. Kuten olen jo todennut, unionin tuomioistuin katsoo, että lievemmän rikoslain taannehtiva soveltaminen perustuu toteamukseen siitä, että lainsäätäjä on muuttanut näkemystään ”joko tekojen rikosoikeudellisesta luokittelusta tai tiettyyn rikkomiseen sovellettavasta rangaistuksesta”.⁵⁹

102. Kumpikaan viittaus ei ole ratkaiseva, mutta ne merkitsevät, että perusoikeuskirjan *lex mitior* -periaatetta sovelletaan vain aineellisen rikosoikeuden eikä rikosprosessioikeuden sääntöihin.

⁵⁷ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio Scoppola v. Italia, 108 kohta.

⁵⁸ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio Scoppola v. Italia, 109 kohta ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 18.3.2014, Öcalan v. Turkki (nro 2) (CE:ECHR:2014:0318JUD002406903, 175 kohta). Ks. myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 12.1.2016, Gouarré Patte v. Andorra (CE:ECHR:2016:0112JUD003342710, 28 kohta); Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 12.7.2016, Ruban v. Ukraina (CE:ECHR:2016:0712JUD000892711, 37 kohta) ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 24.1.2017, Koprivnikar v. Slovenia (CE:ECHR:2017:0124JUD006750313, 49 kohta).

⁵⁹ Tuomio Clergeau, 33 kohta ja tuomio Paoletti, 27 kohta.

103. Jos näin on, on kussakin tapauksessa selvittävä, ovatko vanhentumisaika ja sen katkeaminen luonteeltaan aineellisia vai pelkästään prosessuaalisia perusoikeuskirjan 49 artiklassa tarkoitettulla tavalla. Tämä on tärkeä selvennys, koska rikosprosessioikeuden säännöissä noudatetaan yleensä tempus regit actum -sääntöä.

104. Romanian ylimpien tuomioistuinten oikeuskäytännön mukaan rikosoikeudellista vanhentumista koskevat säännöt ovat Romaniassa luonteeltaan aineellisoikeudellisia. Mikään unionin oikeudessa ei ole esteenä tälle kansalliselle oikeuskäytännölle, kuten unionin tuomioistuin totesi tuomiossa M.A.S. ja M.B.

105. Unionin taloudellisten etujen suojaaminen määräämällä rikosoikeudellisia seuraamuksia kuuluu SEUT 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuun unionin ja jäsenvaltioiden jaettuun toimivaltaan.

106. Kyseessä olevien tosiseikkojen ajankohtana unionin lainsäätävä ei vielä ollut yhdenmukaistanut arvonlisäverorikoksiin sovellettavaa vanhentumisjärjestelmää.⁶⁰ Jäsenvaltiot saattoivat vapaasti päättää, että niiden oikeusjärjestyksessä rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisjärjestelmä ja vanhentumisaikojen katkeaminen kuuluvat aineellisen rikosoikeuden alaan.⁶¹

107. Koska unionin taloudellisiin etuihin kohdistuvien rikosten rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisjärjestelmää ei ole yhdenmukaistettu, kunkin jäsenvaltion lainsäädännössä on siis päätettävä, ovatko siinä säädetyt vanhentumissäännöt luonteeltaan prosessuaalisia vai aineellisia.⁶²

108. On totta, että tuomiossa Taricco unionin tuomioistuin katsoi rikosoikeudellisen vastuun vanhentumista koskevien sääntöjen olevan luonteeltaan *prosessuaalisia*, kuten Euroopan ihmisoikeustuomioistuin oli todennut;⁶³ muissa tapauksissa unionin tuomioistuin on kuitenkin omaksunut erilaisen kannan vanhentumisaikoihin.⁶⁴

109. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä katsottiin kyseisten sääntöjen olevan luonteeltaan pikemminkin prosessuaalisia, koska niissä ei määritellä rikoksia ja niistä määrättäviä rangaistuksia vaan ainoastaan asetetaan asian tutkimiselle ennakoedellytykset.⁶⁵ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on kuitenkin katsonut, että syytetyn tuomitseminen rikoksesta, joka on jo vanhentunut, on Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artiklan vastaista.⁶⁶

⁶⁰ Taloudellisten etujen suojaamista koskevan direktiivin 12 artiklalla on myöhemmin yhdenmukaistettu osittain tämäntyyppisiin rikoksiin sovellettavat vanhentumissäännöt, mutta myöskään siinä ei ole selvitetty, ovatko rikosoikeudellisen vastuun vanhentumissäännöt luonteeltaan aineellis- vai prosessioikeudellisia.

⁶¹ Samoin kuin rikosten määrittely ja seuraamusten määrääminen, joiden sääntelyyn myös sovelletaan rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta. Tuomio M.A.S. ja M.B., 45 kohta.

⁶² Belgian, Saksan ja Ranskan näkemyksen mukaan vanhentumissäännöt ovat prosessioikeudellisia sääntöjä. Sen sijaan Kreikassa, Espanjassa, Italiassa, Latviassa, Ruotsissa ja Romaniassa nämä säännöt kuuluvat aineellisen rikosoikeuden alaan. Puolassa ja Portugalissa ne ovat sekä aineellis- että prosessioikeudellisia sääntöjä.

⁶³ Tuomio 22.6.2022, Volvo ja DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494, 46 kohta): ” – – prosessuaalisista määräajoista poiketen vanhentumisaika, joka johtaa kanneoikeuden lakkaamiseen, liittyy aineelliseen oikeuteen, koska se vaikuttaa asianomaisen henkilön subjektiivisen oikeuden käyttämiseen, sillä tämä ei enää voi tehokkaasti vedota tähän oikeuteensa tuomioistuimessa”. Siksi tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin, 26.11.2014 annettun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/104/EU (EUVL 2014, L 349, s. 1) 10 artikla on sen mukaan luonteeltaan aineellinen eikä prosessuaalinen.

⁶⁴ Tuomio Taricco, 55–57 kohta.

⁶⁵ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 22.6.2000, Coëme ym. v. Belgia (CE:ECHR:2000:0622JUD003249296, 149 kohta); Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 12.2.2013, Previt v. Italia (CE:ECHR:2013:0212DEC000184508, 80 kohta) ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 22.9.2015, Borcea v. Romania (CE:ECHR:2015:0922DEC005595914, 64 kohta).

⁶⁶ Neuvoa-antava lausunto P16-2021-001, 26.4.2022, vanhentumisajan soveltamisesta kidutuksen kaltaisten rikosten tutkintaan, tuomitsemiseen ja seuraamuksiin, 72–77 kohta ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 18.6.2020, Antia ja Khupenia v. Georgia (CE:ECHR:2020:0618JUD000752310, 38–43 kohta).

110. Tuomiossa M.A.S. ja M.B.⁶⁷ unionin tuomioistuin täsmensi (mielestäni perustellusti) tuomiota Taricco seuraavista syistä:

- Se halusi tukeutua Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artiklan 1 kappaletta koskevaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön, jonka perusteella rikosoikeudellisten säännösten on oltava tiettyjen saatavuutta ja ennustettavuutta koskevien vaatimusten mukaisia sekä rikoksen että seuraamuksen määrittämisen osalta.⁶⁸
- Se halusi korostaa, että sovellettavan lain täsmällisyyden vaatimus edellyttää, että rikokset ja niistä määrättävät rangaistukset määritellään selkeästi laissa. Tämä edellytys täyttyy, kun yksityinen voi tietää kyseessä olevan oikeussäännön sanamuodon ja tarvittaessa tuomioistuinten siitä omaksuman tulkinnan perusteella, mitkä toimet tai laiminlyönnit synnyttävät sen rikosoikeudellisen vastuun.⁶⁹
- Se korosti, että rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen olennaisesti liittyviä ennakoitavuuden, täsmällisyyden ja taannehtivuuskiellon vaatimuksia sovelletaan (Italiassa) myös arvonlisäverorikoksia koskevaan vanhentumisjärjestelmään.

111. Tuomion M.A.S. ja M.B. perusteella katson, että niin kauan kuin unionin oikeutta ei ole yhdenmukaistettu,⁷⁰ kukin jäsenvaltio voi edelleen katsoa rikosoikeudellisen vastuun vanhentumista koskevien sääntöjen (luonnollisesti myös vanhentumisajan katkeamista koskevin sääntöjen) olevan luonteeltaan aineellisia. Vastaavasti tällaisiin sääntöihin sovelletaan perusoikeuskirjan 49 artiklan 1 kohdan viimeisessä virkkeessä tarkoitettua *lex mitior* -periaatetta.

b) Lex mitior -periaate ja perustuslakituomioistuinten ratkaisut

112. Sen lisäksi, että Curtea Constituțională katsoi rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisen kuuluvan aineellisen rikosoikeuden alaan, se totesi vuoden 2009 rikoskoodeksin 155 §:n, joka koskee vanhentumisaikojen katkeamista, olevan perustuslain vastainen. Kyseisen oikeuskäytännön seurauksena näiden määräaikojen jatkumista ei 25.6.2018–30.5.2022 välisenä aikana ollut mahdollista katkaista.

113. Voidaan väittää, että perustuslakituomioistuimen ratkaisut eivät ole lievempi rikoslaki, koska kyse ei ole varsinaisista jäsenvaltion hyväksymistä lainsäädäntötoimenpiteistä. Tämä vastaväite on mielestäni kuitenkin hylättävä.

114. Todetessaan vuoden 2009 rikoskoodeksin 155 §:n perustuslain vastaiseksi Curtea Constituțională toimi niin kutsuttuna negatiivisena lainsäätäjänä.⁷¹ Valtioissa, joissa on perustuslainmukaisuutta valvotaan keskitetysti, lakien perustuslainvastaisuutta koskevilla toteamuksilla on samanlainen arvo ja velvoittava vaikutus kuin varsinaisilla laeilla, joita ei

⁶⁷ Tuomio M.A.S. ja M.B., 54–58 kohta.

⁶⁸ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 15.11.1996, *Cantoni v. Ranska* (CE:ECHR:1996:1115JUD001786291, 29 kohta); Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 7.2.2002, *E.K. v. Turkki* (CE:ECHR:2002:0207JUD002849695, 51 kohta); Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 29.3.2006, *Achour v. Ranska* (CE:ECHR:2006:0329JUD006733501, 41 kohta) ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 20.9.2011, *OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Venäjä* (CE:ECHR:2011:0920JUD001490204, 567–570 kohta).

⁶⁹ Tuomio 28.3.2017, *Rosneft* (C-72/15, EU:C:2017:236, 162 kohta).

⁷⁰ Unionin tuomioistuin ei voi oikeuskäytännön avulla toteuttaa yhdenmukaistamista, jota unionin lainsäätävä ei ole kyennyt toteuttamaan, vaikka se olisi toivottavaa unionin taloudellisiin etuihin kohdistuvien vakavien rikosten torjunnan tehostamiseksi.

⁷¹ Kelsen, H., ”La garantie juridictionnelle de la constitution (la justice constitutionnelle)”, *Revue du droit public et de la science politique en France et à l'étranger*, 1928, s. 197–257.

toteamusten mukaan voidaan soveltaa (ja jotka tarvittaessa todetaan pätemättömiksi) lainkaan tai osittain, koska ne ovat ristiriidassa kansallisen perustuslain kanssa. Näissä valtioissa lakien perustuslainvastaisuutta koskevilla toteamuksilla on erga omnes -vaikutus, ja ne johtavat kyseisten lakien täydelliseen tai osittaiseen poistamiseen oikeusjärjestyksestä (Espanja, Puola, Portugali, Liettua, Romania, Saksa ja Italia).

115. Lex mitior -periaatteen taannehtivan soveltamisen kannalta ei mielestäni ole eroa siinä, kumotaanko rikoslaki kokonaan tai osittain toisella myöhemmällä lailla (lainsäätäjän päätökset) vai poistetaanko kyseinen laki kokonaan tai osittain oikeusjärjestyksestä toteamalla se perustuslain vastaiseksi (perustuslakituomioistuimen ratkaisu).⁷²

116. Näin ollen Curtea Constituționalăn tuomioissa nro 297/2018 ja nro 358/2022 esittämä perustuslain vastaisuutta koskeva toteamus vastaa aineellisesti lainmuutosta lex mitior -periaatteen soveltamisen kannalta. Tällainen toteamus velvoittaa kaikkia viranomaisia, myös oikeusviranomaisia,⁷³ vaikka viimeksi mainituilla on edelleen toimivalta arvioida, onko kansallinen oikeussääntö, jonka perustuslakituomioistuin on todennut kansallisen perustuslain mukaiseksi, yhteensopiva unionin oikeuden kanssa.⁷⁴

117. Tässä riita-asiassa Curtea Constituționalăn tuomioissa nro 297/2018 ja nro 358/2022 ratkaistaan Romanian valtiosääntöoikeutta koskeva kysymys mutta ei oteta kantaa kyseisen oikeuden yhteensopivuuteen unionin oikeuden kanssa tai kyseenalaisteta unionin oikeuden ensisijaisuutta.

118. Kun unionin tuomioistuin viittaa lakien ajalliseen seuraantoon, se käyttää ilmaisua ”lait” laajassa merkityksessä. Tässä merkityksessä niihin kuuluvat luonnollisesti jäsenvaltioiden lainsäädäntöelinten antamien lakien lisäksi muutokset, joita näihin samoihin lakeihin tehdään perustuslakituomioistuimen antamien perustuslainvastaisuutta koskevien toteamusten perusteella. Mielestäni tämä toteamus vastaa paremmin velvollisuutta olla tulkitsematta perusoikeuskirjassa suojattuja oikeuksia niiden sisältöä rajoittavalla tavalla.

119. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio Ruban v. Ukraina ei ole ristiriidassa ehdottamani tulkinnan kanssa. Sen mukaan Ukrainan valtio oli mahdollisesti loukannut lex mitior -periaatetta perustuslakituomioistuimensa antaman tuomion seurauksena. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, ettei Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artiklaa ollut rikottu,

⁷² Ks. vastaavasti Cour de cassationin chambre criminellen (ylimmän tuomioistuimen rikosjaosto, Ranska) 8.6.2021 antama tuomio nro 20-87.078 (FR:CCASS:2021:CR00864): ”koska *Conseil constitutionnelin ratkaisut* sitovat hallinto- ja oikeusviranomaisia perustuslain 62 §:n nojalla, niissä olevat toteamukset perustuslainvastaisuudesta tai tulkintaa koskevat varaukset, joiden vaikutuksesta rangaistavuus lakkaa niissä määritetyissä määräajoissa ja asetetuina ehdoin ja rajoituksin, *näitä ratkaisuja on pidettävä lakeina rikoslain 112-4 §:n 2 momenttia sovellettaessa*” (kursivointi tässä). Ranskan rikoskoodeksin edellä mainitussa pykälässä säädetään, että rangaistuksen täytäntöönpano lakkaa silloin, kun se on langetettu teosta, jota ei enää tuomion antamisen jälkeen annetun lain nojalla pidetä rikoksena.

⁷³ Unionin tuomioistuin on korostanut, että SEU 2 artikla ja SEU 19 artiklan 1 kohdan toinen alakohta sekä päätös 2006/928 eivät ole esteenä kansalliselle lainsäädännölle tai käytännölle, jonka mukaan perustuslakituomioistuimen ratkaisut sitovat yleisiä tuomioistuimia. Tämän toteamuksen perusteella on selvää, että kansallisessa oikeudessa taataan perustuslakituomioistuimen riippumattomuus erityisesti lainsäädäntö- ja täytäntöönpanovallasta. Muissa asioissa ja tässä asiassa esitetyistä ennakkoratkaisupyynnöistä ei ilmene seikkoja, jotka viittaisivat siihen, että Curtea Constituțională, jonka tehtävänä on muun muassa valvoa lakien ja asetusten perustuslainmukaisuutta ja ratkaista Romanian perustuslain 146 §:n d ja e kohdan mukaisesti viranomaisten väliset luonteeltaan valtiosääntöoikeudelliset ristiriidat, ei täyttäisi unionin oikeudessa asetettuja riippumattomuusvaatimuksia (ks. vastaavasti tuomio Euro Box Promotion, 230 ja 232 kohta ja tuomio 22.2.2022, RS (Perustuslakituomioistuimen tuomioiden vaikutus) (C-430/21, EU:C:2022:99; jäljempänä tuomio RS, 44 kohta).

⁷⁴ Tuomio RS, 45 ja 46 kohta.

mutta arvioi perustuslainvastaisuutta koskevaa toteamusta ikään kuin kyseessä olisi lainsäädäntömuutos eikä vastustanut sitä, että tässä perustuslakituomioistuimen oikeuskäytännössä ei edellytetty lakien väliaikaista ajallista seuraantoa.⁷⁵

c) Lex mitior -periaate ja lainvoimaiset rikostuomiot

120. Tuomiossa Scoppola v. Italia Euroopan ihmisoikeustuomioistuin näytti olevan taipuvainen rajoittamaan lex mitior -periaatteen soveltamisen rikosoikeudellisiin menettelyihin, joita ei vielä ollut ratkaistu lainvoimaisella tuomiolla.⁷⁶ Joissakin myöhemmissä asioissa se on silti ulottanut tämän periaatteen koskemaan myös lainvoimaisia tuomioita edellyttäen, että se on kansallisen lainsäädännön mukaan mahdollista.⁷⁷

121. Ensi näkemältä voisi ajatella, että myös unionin tuomioistuin rajoitti lex mitior -periaatteen koskemaan tuomioita, jotka eivät ole lainvoimaisia.⁷⁸ Mielestäni tällainen vaikutelma olisi kuitenkin ennenaikainen, kun otetaan huomioon, että asiassa Delvigne tarkasteltu kansallinen lainsäädäntö tarjosi tuomituille mahdollisuuden siihen, että aikaisemmasta lainvoimaisesta rikostuomiosta johtuvaa tilannetta tarkistetaan uuden lain mukaisesti.

122. Mielestäni lex mitior -periaatetta on sovellettava myös täytäntöönpanovaiheessa oleviin lainvoimaisiin rikostuomioihin. Myönnän, että näin ei tehdä kaikissa unionin jäsenvaltioissa, vaikka jotkut niistä ovat päätyneet tähän ratkaisuun.⁷⁹ Niissäkin jäsenvaltioissa, joissa lex mitior -periaatetta ei pääsääntöisesti sovelleta lainvoimaisiin rikostuomioihin, tästä säännöstä on lukuisia poikkeuksia. Näin ollen on yleistä, että taannehtiva vaikutus asianosaisen eduksi ulotetaan koskemaan tämältyypisiä tuomioita, kun siitä säädetään uudessa rikoslainsäädännössä tai kun jonkin toiminnan rangaistavuus poistetaan⁸⁰ taikka kun perustuslakituomioistuin toteaa rikoslain olevan perustuslain vastainen.⁸¹

123. Joka tapauksessa perusoikeuskirjan 49 artiklan 1 kohdan viimeisessä virkkeessä määrätyllä periaatteella on itsenäinen merkitys, johon eivät vaikuta jäsenvaltioiden tekemät erilaiset ratkaisut, ja sen tarjoaman suojan tason on oltava pelkkää vähimmäissuojaa korkeampi, kuten olen jo todennut.

124. On epäloogista, että lainsäätäjän arvojen (tai rangaistusperusteiden) muutosta sovelletaan vain vastaajan tai syytetyn hyväksi eikä niiden hyväksi, jotka suorittavat lainvoimaista tuomiota samankaltaisista teoista. Epäloogisuus on selvemmin havaittavissa silloin, kun aiemmin

⁷⁵ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 12.7.2016, Ruban v. Ukraina (CE:ECHR:2016:0712JUD000892711, 41–46 kohta).

⁷⁶ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio Scoppola v. Italia, 109 kohta: ”kun rikoksen teko hetkellä voimassa olleen rikoslain ja sitä seuraavien, ennen lopullista tuomiota säädettyjen rikoslakien välillä on eroja, tuomioistuimen on sovellettava sitä lakia, jonka säännökset ovat vastaajalle edullisemmat”.

⁷⁷ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 12.1.2016, Gouarré Patte v. Andorra (CE:ECHR:2016:0112JUD003342710, 33–36 kohta); Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 12.7.2016, Ruban v. Ukraina (CE:ECHR:2016:0712JUD000892711, 39 kohta) ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 24.1.2017, Koprivnikar v. Slovenia (CE:ECHR:2017:0124JUD006750313, 49 kohta).

⁷⁸ Tuomio 6.10.2015, Delvigne (C-650/13, EU:C:2015:648, 56 kohta).

⁷⁹ Espanjan rikoskoodeksin 23 §:n 2 momentin mukaan rikoksentehtäjän kannalta edullisilla rikoslaeilla on taannehtiva vaikutus, vaikka niiden voimaantulo hetkellä olisi annettu lainvoimainen tuomio ja rikoksentehtäjä suorittaisi parhaillaan rangaistusta. Liettuan, Portugalin ja Puolan oikeusjärjestelmissä on vastaavia säännöksiä.

⁸⁰ Näin säädetään esimerkiksi Ranskan rikoskoodeksin 112-4 §:n toisessa virkkeessä ja Italian rikoskoodeksin 2 §:n 2 momentissa.

⁸¹ Saksassa 7.4.1987 annetun rikosprosessilain (Strafprozessordnung; BGBl. I, s. 1074–, erityisesti s. 1319), sellaisena kuin se on muutettuna 25.3.2022 annetulla lailla (BGBl. I, s. 571), mukaan tuomittu voi hakea sellaisen rikosoikeudellisen menettelyn uudelleen aloittamista, joka on jo päätetty lainvoimaisella tuomiolla, jos tämä tuomio perustuu säännökseen, jonka Bundesverfassungsgericht (liittovaltion perustuslakituomioistuin, Saksa) on todennut olevan perustuslain vastainen ja yhteensopimaton sen kanssa tai joka on mitätön ja ristiriidassa mainitun tuomioistuimen kyseisestä perustuslaista tekemän tulkinnan kanssa. Ks. Schmidt-Bleibtreu, Klein ja Bethge, *Bundesverfassungsgesetz*, 62. painos, 2022, C.H. Beck, München, huomautus 25, 79 kohta.

rangaistavien tekojen rangaistavuus poistetaan myöhemmällä lailla (abolitio criminis). Oikeustajun kannalta on kestävämpää, että tällaisessa tilanteessa puhtaasti ajalliset syyt määrittävät sen, että tällaisista teoista lainvoimaisesti tuomitut henkilöt jatkavat vankeusrangaistuksen suorittamista, kun taas samoihin tekoihin syyllistyneet henkilöt vapautetaan rikosoikeudellisesta vastuusta heidän odottaessaan tuomion julistamista.

125. Samaa kohtuullisuus- ja johdonmukaisuusperiaatetta, jota *lex mitior* -periaatteen johdosta sovelletaan vastaajiin ja syytettyihin, voidaan soveltaa myös jo tuomittuihin henkilöihin. Toistan, että on kohtuutonta, että kahdesta samankaltaisiin tekoihin samana päivänä syyllistyneestä henkilöstä toiseen sovellettaisiin tätä periaatetta ja toiseen taas ei, koska rikosoikeudellinen menettely saatiin toisen osalta päätökseen nopeammin ja se johti lainvoimaiseen tuomioon, kun taas toisen osalta se pitkittyi eikä häntä vielä ollut tuomittu lopullisesti.

126. Lievemmän rikosoikeuden taannehtivuusperiaatteen logiikkaa on sovellettava myös lainvoimaisten rikostuomioiden osalta, jotta vältetään edellä mainitun kaltaiset epäjohdonmukaisuudet. On kuitenkin totta, että tämä ratkaisu edellyttää lainvoimaisten tuomioiden uudelleenkäsittelyä, mutta tämä vastaväite ei mielestäni vaikuta ylitsepääsemättömältä. Se ei ole sitä tapauksissa, joissa aiemmin rikoksiksi luokiteltujen tekojen rangaistavuus poistetaan, enkä ymmärrä, miksi näin olisi muissa tapauksissa, joissa on kyse lakien ajallisesta seuraannosta.⁸²

127. Lainvoimaisten tuomioiden uudelleenkäsittely *lex mitior* -periaatteen seurauksena edellyttää, että kansallisessa oikeudessa tarjotaan oikeussuojakeino uudelleenkäsittelyn toteuttamiseksi tuomitun henkilön pyynnöstä. Romaniassa tämä keino on ennakkoratkaisupyynnön mukaan Romanian rikosprosessikoodeksin 426 §:n 1 momentin b kohdan mukainen purkuhakemus, jota koskevat Înalta Curte de Casație și Justiției tuomiossa nro 67/2022 asetetut rajoitukset.

d) Välipäätelmä

128. Lyhyesti sanottuna ehdotan perusoikeuskirjan 49 artiklan 1 kohdan viimeisessä virkkeessä vahvistetun lievimmän rikoslain taannehtivuusperiaatteen tulkittamista seuraavasti:

- se ulotetaan koskemaan rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisen katkeamista koskevia sääntöjä silloin, kun ne ovat kansallisen rikosoikeuden mukaan luonteeltaan aineellisia
- siinä rinnastetaan tapaukset, joissa rikoslakia muutetaan kansallisen perustuslakituomioistuimen todettua sen perustuslain vastaiseksi, rikoslakien ajalliseen seuraantoon, ja
- sitä sovelletaan vireillä oleviin rikosoikeudellisiin menettelyihin ja lainvoimaisiin tuomioihin silloin, kun siitä säädetään kansallisessa oikeudessa, ja myös yleisesti.

129. Nyt käsiteltävässä asiassa perusoikeuskirjan 49 artiklan 1 kohdan viimeisessä virkkeessä määrätyn lievemmän rikoslain taannehtivuusperiaatteen nojalla on perusteltua vapauttaa rikosoikeudellisesta vastuusta sellaiset tuomitut henkilöt, joihin sovellettiin aikanaan rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisen katkeamista koskevaa järjestelmää, joka on sittemmin

⁸² *Lex mitior* -periaatteen soveltaminen voi muuttua muun muassa silloin, kun on kyse laeista, jotka ovat vain määräaikaaisia, joissa säädetään vain rahamääräisistä seuraamuksista tai jotka on annettu tilapäisiä poikkeustilanteita varten.

todettu perustuslain vastaiseksi, edellyttäen että se koskee aloja, joihin sovelletaan unionin oikeutta. Unionin taloudellisiin etuihin kohdistuvat törkeät petokset, joilla rikotaan SEUT 325 artiklaa ja päätöstä 2006/928, kuuluvat näin ollen vapautuksen piiriin.

130. Näin ollen unionin oikeudessa ei edellytetä, että edellä kuvatun kaltaisessa tilanteessa jätetään soveltamatta kyseessä olevaa Curtea Constituțională:n oikeuskäytäntöä, vaikka sen oikeusvaikutukset johtaisivat joidenkin rikoksentehtävien rankaisematta jättämiseen.

5. *Lex mitior* -periaatteen mukainen korkeampi suojan taso Romanian oikeudessa

131. Jos unionin tuomioistuin ehdotuksestani poiketen katsoo, että lievemmän rikoslain taannehtivuutta ei sovelleta tässä tapauksessa perusoikeuskirjan 49 artiklan 1 kohdan viimeisen virkkeen nojalla, on selvítettävä, säädetäänkö Romanian oikeudessa *lex mitior* -periaatteen mukaisesta korkeammasta suojan tasosta.

132. Jäsenvaltion tuomioistuin voi joissain tilanteissa – kuten tässä tapauksessa – joutua arvioimaan, onko kansallinen säännös tai toimenpide, jolla sovelletaan unionin oikeutta perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla, yhteensopiva perusoikeuksien kanssa.

133. Silloin, kun jäsenvaltioiden toiminta ei tässä tilanteessa määräydy täysin unionin oikeuden perusteella, perusoikeuskirjan 53 artiklassa vahvistetaan, että kansalliset viranomaiset ja tuomioistuimet saavat soveltaa perusoikeuksien suojaa koskevia kansallisia vaatimuksia.

134. Romanian oikeudessa lievemmän rikoslain taannehtivuusperiaatteen mukainen kansallinen suojan taso vahvistetaan perustuslain 15 §:n 2 momentissa ja vuoden 2009 rikoskoodeksin 5 §:n 1 momentissa, joiden ulottuvuuden Curtea Constituțională on määrittänyt.

135. Kuten olen jo muistuttanut, Curtea Constituțională ja Înalta Curte de Casație și Justiție:n oikeuskäytännössä todetaan, että rikosoikeudellisen vastuun vanhentumista ja vanhentumisaikojen katkeamista koskevat säännöt ovat luonteeltaan aineellisia ja niihin sovelletaan näin ollen *lex mitior* -periaatetta.⁸³

136. Curtea Constituțională:n tuomioissa nro 297/2018 ja nro 358/2022 korostettiin, että 25.6.2018 ja 30.5.2022 välisenä aikana ei ollut mitään perusteita katkaista rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisaikoja tämän periaatteen soveltamisen vuoksi.

137. Jotta tätä Romanian oikeudessa vahvistettua lievimmän rikoslain taannehtivuusperiaatteen mukaista kansallista suojan tasoa voidaan soveltaa, sen on täytettävä kaksi unionin tuomioistuimen määrittämää edellytystä:⁸⁴

- Se ei saa vaarantaa perusoikeuskirjassa määrättyä suojan tasoa, sellaisena kuin unionin tuomioistuin sitä tulkitsee.
- Se ei myöskään saa olla esteenä unionin oikeuden ensisijaisuudelle, yhtenäisyydelle ja tehokkuudelle.

⁸³ Ks. erityisesti Înalta Curte de Casație și Justiție:n tuomio nro 67/2022.

⁸⁴ Tuomio Åkerberg Fransson, 29 kohta; tuomio Melloni (C-399/11, EU:C:2013:107, 60 kohta); tuomio M.A.S. ja M.B., 47 kohta; tuomio Pelham ym. (C-476/17, EU:C:2019:624, 80 kohta) ja tuomio Euro Box Promotion, 211 kohta.

138. Ensimmäisen edellytyksen osalta unionin oikeudessa ei säädetä tätä asiaa koskevasta erityisestä järjestelmästä. Romaniassa noudatetun suojan tason soveltaminen ei siis vaikuta perusoikeuskirjan 49 artiklan 1 kohdan viimeisen virkkeen mukaiseen suojan tasoon.

139. On vaikeampaa määrittää, onko Romanian oikeudessa sovelletun *lex mitior* -periaatteen mukainen suojan taso esteenä unionin oikeuden yhtenäisyydelle, ensisijaisuudelle ja tehokkuudelle, koska yhtäältä tuomiossa M.A.S. ja M.B. ja toisaalta tuomiossa Euro Box Promotion vahvistettua oikeuskäytäntöä ei ole helppo sovittaa yhteen.

140. Tuomiossa M.A.S. ja M.B. unionin tuomioistuin

- myönsi, että kyseisenä ajankohtana Italian tasavalta saattoi vapaasti päättää, että sen oikeusjärjestyksessä rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisjärjestelmä kuuluu rikosten ja seuraamusten määrittämistä koskevien sääntöjen tavoin aineellisen rikosoikeuden alaan ja että siihen sovelletaan viimeksi mainittujen sääntöjen tavoin rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta⁸⁵
- huomautti, että Italian tasavalta voi soveltaa rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen korkeampaa kansallista suojan tasoa kuin unionin oikeudessa on säädetty, edellyttäen että se ei vaaranna unionin oikeuden yhtenäisyyttä, ensisijaisuutta ja tehokkuutta⁸⁶
- vahvisti niiden Italian perustuslakituomioistuimen esittämien argumenttien valossa, jotka koskivat tuomion Taricco soveltamisen kielteisiä vaikutuksia Italian perustuslaissa vahvistettuun rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen, että kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on tarkistaa, johtiko rikoslain säännösten (jotka estivät tehokkaiden ja ennalta ehkäisevien seuraamusten määräämisen huomattavassa määrässä unionin taloudellisiin etuihin kohdistuvia törkeitä petoksia) soveltamatta jättäminen Italian oikeusjärjestyksessä sovellettavan vanhentumisjärjestelmän määrittämisen kannalta epävarmaan tilanteeseen, jossa loukattiin rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta⁸⁷
- totesi, että jos kansallinen tuomioistuin katsoo, että velvollisuus jättää rikosoikeudellisen vastuun vanhentumista koskevat rikoslain säännökset soveltamatta on ristiriidassa rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kanssa, sen ei tarvitse noudattaa niiden soveltamatta jättämistä koskevaa velvollisuutta, vaikka sitä noudattamalla olisi mahdollista lopettaa unionin oikeuden vastainen kansallinen tilanne.⁸⁸

141. Unionin tuomioistuin hyväksyi siten unionin oikeuden ensisijaisuuden periaatteen soveltamista koskevan rajoituksen: kansalliset tuomioistuimet voivat soveltaa unionin oikeuden kanssa ristiriidassa olevia kansallisia sääntöjä suojellakseen perusoikeutta (rikosoikeudellinen laillisuus), joka taataan unionin oikeudessa säädettyä korkeammalla, kansallisen oikeuden mukaisella suojan tasolla.⁸⁹

142. Tuomiossa M.A.S. ja M.B. ei siis edellytetä kansallisen tuomioistuimen asettavan unionin taloudellisten etujen suojaamista ehdottomalle etusijalle siten, että se olisi ensisijainen rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kaltaiseen perusoikeuteen nähden.

⁸⁵ Tuomio M.A.S. ja M.B., 45 ja 58 kohta.

⁸⁶ Tuomio M.A.S. ja M.B., 47 ja 48 kohta.

⁸⁷ Tuomio M.A.S. ja M.B., 49, 50 ja 59 kohta.

⁸⁸ Tuomio M.A.S. ja M.B., 59 ja 61 kohta.

⁸⁹ Tuomio M.A.S. ja M.B., 41, 42 ja 60 kohta.

143. Tuomiossa Euro Box Promotion unionin tuomioistuin analysoi Romanian valtiosääntöoikeutta ja perustuslakituomioistuimen oikeuskäytäntöä,⁹⁰ jotka voivat tuomiossa M.A.S. ja M.B. käsitellyn Italian oikeuden ja oikeuskäytännön tavoin aiheuttaa unionin taloudellisiin etuihin kohdistuvien törkeiden petosten järjestelmällisen rankaisemattomuuden vaaran ja haitata SEUT 325 artiklan 1 kohdassa määrätyn velvoitteen noudattamista. Tämän analyysin jälkeen se totesi seuraavaa:

- Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen oli varmistettava perusoikeuskirjan 47 artiklan toisen kohdan ensimmäisessä virkkeessä taattujen perusoikeuksien asianmukainen noudattaminen eli jokaisen oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin riippumattomassa tuomioistuimessa, joka on etukäteen laillisesti perustettu.
- ”– – [tuomioistuimen] ratkaisukokoonpanon määrittämisen yhteydessä tapahtunut sääntöjenvastaisuus merkitsee perusoikeuskirjan 47 artiklan toisen kohdan ensimmäisen virkkeen rikkomista erityisesti silloin, kun tämä sääntöjenvastaisuus on luonteeltaan ja vakavuudeltaan sellainen, että se aiheuttaa todellisen vaaran siitä, että muut valtiovallan käyttäjät, erityisesti toimeenpanovallan käyttäjä, voivat käyttää perusteetonta harkintavaltaa, joka vaarantaa ratkaisukokoonpanojen muodostamismenettelyn lopputuloksen integriteetin ja aiheuttaa siten oikeussubjekteille perustellun epäilyksen asianomaisten tuomareiden riippumattomuudesta ja puolueettomuudesta”.⁹¹
- Käytäntö, joka koski korruptioasioita käsittelevien ratkaisukokoonpanojen erikoistumista ja kokoonpanoa, ei merkinnyt perusoikeuskirjan 47 artiklan toisen kohdan ensimmäisen virkkeen rikkomista, joten kyseinen tapaus poikkesi tuomiossa M.A.S. ja M.B. ratkaistusta tapauksesta. Siksi ”– – perusoikeuskirjan 47 artiklan toisen kohdan ensimmäisestä virkkeestä johtuvat vaatimukset eivät sitä vastoin estä [perustuslakituomioistuimen] tuomioihin – – perustuvan oikeuskäytännön soveltamista – –”.⁹²
- Romanian valtiosääntöoikeus ja perustuslakituomioistuimen oikeuskäytäntö, jotka liittyvät vaatimukseen siitä, että korruptiota koskevat muutoksenhakutuomiot on annettava sellaisissa ratkaisukokoonpanoissa, joiden kaikki jäsenet on nimitetty arpomalla, voi muodostaa perusoikeuksien suojan tasoa koskevan kansallisen vaatimuksen.⁹³
- Tämän kansallisen suojan tason soveltaminen voisi vaarantaa unionin oikeuden ensisijaisuuden, yhtenäisyyden ja tehokkuuden, erityisesti SEUT 325 artiklan 1 kohdan, luettuna yhdessä taloudellisten etujen suojaamisesta tehdyn yleissopimuksen 2 artiklan ja päätöksen 2006/928 kanssa, koska siihen liittyisi unionin taloudellisia etuja vahingoittavien

⁹⁰ Niiden mukaan korruptiota ja arvonlisäveropetoksia koskevat tuomiot, joita ei ollut annettu ensimmäisessä oikeusasteessa näihin asioihin erikoistuneissa ratkaisukokoonpanoissa tai muutoksenhakuasteessa ratkaisukokoonpanoissa, joiden kaikki jäsenet on nimitetty arpomalla, olivat ehdottoman pätemättömiä, jolloin korruptiota tai arvonlisäveropetoksia koskevat asiat on mahdollisen lainvoimaisia tuomioita koskevan ylimääräisen muutoksenhakun johdosta käsiteltävä uudelleen ensimmäisessä tai toisessa oikeusasteessa.

⁹¹ Tuomio Euro Box Promotion, 206 kohta. Tuomion 207 kohdassa todettiin lisäksi seuraavaa: ”vaikka Curtea Constituțională on katsonut pääasioissa kyseessä olevissa tuomioissa, että Înalta Curte de Casație și Justiției aiempi käytäntö, joka perustui muun muassa kyseisen tuomioistuimen organisaatiosta ja hallinnollisesta toiminnasta annettuun asetukseen ja joka koski korruptioasioita käsittelevien ratkaisukokoonpanojen erikoistumista ja kokoonpanoa, ei ollut sovellettavien kansallisten säännösten mukainen, tämän käytännön ei kuitenkaan voida katsoa olevan ristiriidassa Romanian tuomioistuinjärjestelmän perustavanlaatuisen säännön kanssa, joka olisi omiaan kyseenalaistamaan sen, että Înalta Curte de Casație și Justiției korruptioasioita käsittelevät ratkaisukokoonpanot ovat ’etukäteen laillisesti perustettuja’ tuomioistuuksia, kun ne on muodostettu kyseisen, Curtea Constituțională näitä tuomioita edeltäneen aikaisemman käytännön mukaisesti”.

⁹² Tuomio Euro Box Promotion, 209 kohta.

⁹³ Tuomio Euro Box Promotion, 210 kohta.

törkeiden petosten tai yleisesti korruptiorikosten järjestelmällisen rankaisemattomuuden vaara.⁹⁴

144. Nyt käsiteltävä riita-asia on mielestäni lähempänä tuomion M.A.S. ja M.B. kuin tuomion Euro Box Promotion antamiseen johtanutta riita-asiaa. Viimeksi mainitussa tuomiossa unionin tuomioistuin ei todennut, että Curte de Casație și Justiției korruptioasioihin erikoistuneita ratkaisukokoonpanoja koskeva käytäntö, jonka Romanian perustuslakituomioistuin totesi perustuslain vastaiseksi, olisi rikkonut perusoikeuskirjan 47 artiklan toisen kohdan ensimmäistä virkettä. Romanian lainsäädännössä ei myöskään ollut vahvistettu selkeää kansallisen suojan tasoa, jolla turvattaisiin oikeus oikeudenkäyntiin riippumattomassa, etukäteen laillisesti perustetussa tuomioistuimessa. Yksi asianosaisista viittasi tähän suullisessa käsittelyssä vastauksena unionin tuomioistuimen kysymykseen, mutta Romanian hallitus ja komissio kiistivät sen olemassaolon.⁹⁵

145. Vetoaminen unionin taloudellisiin etuihin kohdistuvien vakavien rikosten järjestelmälliseen rankaisemattomuuden vaaraan ei mielestäni missään tapauksessa vaikuta perusteelta, jonka nojalla voidaan rajoittaa perusoikeuksia, kuten lievimmän rikoslain taannehtivaa soveltamista, silloin, kun tälle oikeudelle jäsenvaltion perustuslaillisessa järjestelmässä määrätty suojan taso on korkeampi kuin perusoikeuskirjan 49 artiklan 1 kohdan viimeisessä virkkeessä määrätty taso.

146. Lyhyesti sanoen on niin, että jos puoltamaani perusoikeuskirjan 49 artiklan 1 kohdan viimeisen virkkeen tulkintaa ei hyväksytä, Curtea Constituțională oikeuskäytännössä, joka koskee rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisperusteiden puuttumista vuosina 2018–2022, on vahvistettu lex mitior -periaatteen taannehtivuudelle korkeampi kansallinen suojan taso kuin mainitussa perusoikeuskirjan artiklassa.

147. On totta, että tämän kansallisen tason soveltaminen voi johtaa rankaisemattomuuden vaaraan niiden henkilöiden osalta, joita vastaan on nostettu syyte unionin taloudellisiin etuihin kohdistuvista törkeistä petoksista, kuten olen jo analysoinut ja kuten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin korostaa.

148. Tuomion M.A.S. ja M.B. ennakkotapaus aiheutti kuitenkin saman rankaisemattomuuden vaaran, enkä näe mitään syytä sivuuttaa sitä tässä asiassa. Tässä asiassa on tuomion M.A.S. ja M.B. tavoin selvästi kyse lex mitior -periaatteen mukaisen kansallisen suojan korkeammasta tasosta, toisin kuin tuomiossa Euro Box Promotion.

149. On kiistatonta, että unionin taloudellisia etuja on syytä suojella, mutta tämä ei voi olla etusijalla lievemmän rikoslain taannehtivan soveltamisen kaltaisten perusoikeuksien turvaamiseen nähden.

150. Unionin kaltaisessa oikeusyhteisössä perusoikeudet ovat yhtä tärkeitä kuin sen taloudelliset edut. Toisin sanoen unionin taloudellisia etuja ei voida suojella siten, että se johtaa perusoikeuksien loukkaamiseen.

151. Jos SEUT 325 artiklan ja sen täytäntöönpanosäännösten soveltaminen on puutteellista ja yhdessä tai useammassa valtiossa syntyy järjestelmällinen rankaisemattomuuden vaara, unionilla on tähän vastaamiseksi käytössään muita oikeudellisia mekanismeja, kuten jäsenyysvelvoitteiden

⁹⁴ Tuomio Euro Box Promotion, 212 kohta.

⁹⁵ Tuomio Euro Box Promotion, 210 kohta.

noudattamatta jättämistä koskeva kanne. Lex mitior -periaatteen mukaisen suojan tason heikentäminen unionin taloudellisten etujen paremman turvaamisen vuoksi ei nähdäkseni ole yhteensopivaa SEU 2 artiklassa määrätyn oikeusvaltiota koskevan arvon kanssa.

152. Näin ollen unionin oikeuden ensisijaisuudella ei tässä tapauksessa ole vaikutusta, eikä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tarvitse jättää soveltamatta Curtea Constituțională oikeuskäytäntöä varmistaakseen SEUT 325 artiklan 1 kohdan ja päätöksen 2006/928 noudattamisen. Sen on päinvastoin noudatettava tätä oikeuskäytäntöä säilyttääkseen korkeamman suojan tason, joka Romanian oikeudessa annetaan lex mitior -periaatteelle, joka jo sinänsä on edullisempi rikoksenteijöiden kannalta.

153. Tämä ratkaisu sopii myös parhaiten yhteen rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ja sen rikoslain ennakoitavuutta ja tarkkuutta koskevien vaatimusten kanssa.⁹⁶ Curtea Constituțională tuomiot, joita Înalta Curte de Casație și Justiție tuomio täydentää, selvensivät vuoden 2009 rikoskoodeksin 155 §:n 1 momentissa säädettyä rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisen katkeamista koskevaa järjestelmää yleisten tuomioistuinten välillä tietyn aikaa vallinneen epävarmuuden jälkeen. Tämän oikeuskäytännön soveltamatta jättäminen loisi uudelleen epävarmuutta, joka koskee rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisen katkeamista vuosina 2018–2022.

C Kolmas ennakkoratkaisukysymys

154. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin esittää kolmannen kysymyksensä siinä tapauksessa, että unionin tuomioistuin vastaa kahteen ensimmäiseen kysymykseen myöntävästi (ja vain, jos unionin oikeuden mukaista tulkintaa ei voida tehdä).

155. Koska ehdotan, että kahteen ensimmäiseen kysymykseen vastataan kieltävästi, kolmatta kysymystä ei mielestäni ole tarpeen käsitellä. Teen sen kuitenkin siltä varalta, että unionin tuomioistuin omaksuu erilaisen kannan.

156. Unionin tuomioistuin on jo antanut Romanian oikeusjärjestelmään liittyvistä seikoista ratkaisuja,⁹⁷ joiden perusteella voidaan vastata tähän viimeiseen kysymykseen. Siinä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin korostaa mahdollisuutta määrätä tuomareille kurinpidollisia seuraamuksia, jos he poikkeavat perustuslakituomioistuimen oikeuskäytännöstä sillä perusteella, että se ei ole unionin oikeuden mukaista.

157. Kuten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin⁹⁸ ja Romanian hallitus huomauttavat, lain nro 303/2004 99 §:n § kohta, jossa kurinpitovirastoksi määritellään Curtea Constituțională tuomioiden tai Înalta Curte de Casație și Justiție lain intressissä antamien tuomioiden noudattamatta jättäminen, kumottiin tuomion RS antamisen jälkeen.

158. Curtea Constituțională 9.11.2022 antamassa tuomiossa nro 520/2022 kuitenkin todettiin sen, että tuomari jättää noudattamatta Curtea Constituțională tai Înalta Curte de Casație și Justiție tuomioita, voivan johtaa kurinpidolliseen seuraamukseen, jos tuomari on toiminut vilpillisessä mielessä tai törkeän huolimattomasti. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii tämän uuden kurinpitovirastojärjestelmän yhteensopivuutta unionin oikeuden kanssa.

⁹⁶ Tuomio M.A.S. ja M.B., 55 ja 56 kohta.

⁹⁷ Tuomio Asociația Forumul Judecătorilor din România; tuomio Euro Box Promotion ja tuomio RS.

⁹⁸ Ennakkoratkaisupyynnön 145 ja 146 kohta.

159. Tähän kysymykseen voidaan kuitenkin vastata tuomioon Euro Box Promotion ja tuomioon RS sisältyvien keskeisten toteamusten avulla. Siksi ainoastaan toistan joitakin niissä esitettyjä toteamuksia:

- ”– – tuomioistuinten riippumattomuuden turvaaminen ei voi johtaa esimerkiksi siihen, että suljettaisiin täysin pois se mahdollisuus, että tuomarin kurinpidollinen vastuu voisi tietyissä täysin poikkeuksellisissa tapauksissa syntyä tuomarin tekemien tuomioistuinratkaisujen perusteella. Tällaisella riippumattomuuden vaatimuksella ei nimittäin selvästikään pyritä suojaamaan tuomareiden mahdollisia vakavia ja täysin anteeksiantamattomia menettelytapoja, joissa olisi kyse esimerkiksi niiden kansallisen oikeuden ja unionin oikeuden sääntöjen, joiden noudattaminen heidän on tarkoitus turvata, rikkomisesta tahallisesti ja vilpillisessä mielessä tai erityisen vakavaa ja räikeää huolimattomuutta osoittaen taikka mielivallan harjoittamisesta tai oikeussuojan epäämisestä, kun heidän tehtävänä on heille uskotun tuomiovallan käyttäjinä ratkaista yksityisten heidän käsiteltävikseen saattamat oikeusriidat”.⁹⁹
- ”Tuomioistuinten riippumattomuuden säilyttämiseksi ja sen välttämiseksi, että kurinpitojärjestelmän hyväksyttävät tarkoitukset voidaan kiertää ja sitä voidaan käyttää tuomioistuinratkaisujen poliittiseen valvontaan tai tuomareiden painostamiseen, on kuitenkin olennaista, että se, että tuomioistuinratkaisu sisältää mahdollisen virheen kansallisen oikeuden ja unionin oikeuden sääntöjen tulkinnassa ja soveltamisessa tai tosiseikkojen ja todisteiden arvioinnissa, ei voi yksinään johtaa kyseisen tuomarin kurinpidollisen vastuun syntymiseen”.¹⁰⁰
- ”SEU 2 artiklaa ja SEU 19 artiklan 1 kohdan toista alakohtaa on tulkittava siten, että ne ovat esteenä kansalliselle lainsäädännölle tai käytännölle, jonka mukaan kansallinen tuomari voi joutua kurinpidolliseen vastuuseen aina, kun hän ei noudata kansallisen perustuslakituomioistuimen ratkaisua”.¹⁰¹
- ”SEU 19 artiklan 1 kohdan toista alakohtaa, luettuna yhdessä SEU 2 artiklan ja SEU 4 artiklan 2 ja 3 kohdan, SEUT 267 artiklan ja unionin oikeuden ensisijaisuuden periaatteen kanssa, on tulkittava siten, että ne ovat esteenä kansalliselle lainsäädännölle tai käytännölle, joka mahdollistaa kansallisen tuomarin kurinpitovastuun syntymisen sillä perusteella, että tämä on soveltanut unionin oikeutta, sellaisena kuin unionin tuomioistuin on sitä tulkinnut, sivuuttaen asianomaisen jäsenvaltion perustuslakituomioistuimen oikeuskäytännön, joka on vastoin unionin oikeuden ensisijaisuuden periaatetta”.¹⁰²

160. Kolmanteen ennakkoratkaisukysymykseen on näin ollen vastattava samansuuntaisesti.

⁹⁹ Tuomio RS, 83 kohta sekä viittaukset 15.7.2021 annettuun tuomioon komissio v. Puola (Tuomareihin sovellettava kurinpitojärjestelmä) (C-791/19, EU:C:2021:596, 137 kohta) ja tuomion Euro Box Promotion 238 kohtaan.

¹⁰⁰ Tuomio RS, 84 kohta sekä viittaukset 15.7.2021 annettuun tuomioon komissio v. Puola (Tuomareihin sovellettava kurinpitojärjestelmä) (C-791/19, EU:C:2021:596, 138 kohta) ja tuomion Euro Box Promotion 239 kohtaan.

¹⁰¹ Tuomio RS, 87 kohta sekä viittaus tuomion Euro Box Promotion 242 kohtaan.

¹⁰² Tuomion RS 93 kohta ja tuomiolauselman 2 kohta.

V Ratkaisuehdotus

161. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että Curtea de Apel Braşovin esittämään ennakkoratkaisupyyntöön vastataan seuraavasti:

- 1) Rikosoikeudellisen vastuun vanhentumisaikojen katkeamista koskeva kansallinen lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö, jonka seurauksena huomattava määrä unionin taloudellisiin etuihin kohdistuvia törkeitä petoksia jää rankaisematta, rikkoo lähtökohtaisesti SEUT 325 artiklan 1 kohtaa ja yhteistyötä ja Romanian edistymisen seurantaan koskevan järjestelmän perustamisesta tiettyjen arviointiperusteiden täyttämiseksi oikeuslaitoksen uudistamisen ja korruption torjunnan alalla 13.12.2006 tehtyä komission päätöstä 2006/928/EY.

Kansallisen tuomioistuimen ei tarvitse noudattaa velvollisuutta olla soveltamatta tällaista kansallista lainsäädäntöä ja oikeuskäytäntöä, jos ne voidaan oikeuttaa Euroopan unionin perusoikeuskirjan 49 artiklan 1 kohdan viimeisessä virkkeessä vahvistetulla lievemmän rikoslain taannehtivan soveltamisen periaatteella tai, jos näin ei ole, kyseiselle periaatteelle annetulla kansallisen suojan korkeammalla tasolla, joka on vahvistettu kansallisessa oikeudessa.

- 2) SEU 2 artiklaa ja SEU 19 artiklan 1 kohdan toista alakohtaa on tulkittava siten, että ne ovat esteenä kansalliselle säännöstölle tai käytännölle, jonka mukaan kansallinen tuomari voi joutua kurinpidolliseen vastuuseen aina, kun hän ei noudata kansallisen perustuslakituomioistuimen tai ylimmän tuomioistuimen ratkaisua. Ne eivät kuitenkaan ole esteenä kurinpitovastuuseen joutumiselle poikkeuksellisissa tapauksissa, joissa tuomareiden menettelytavat ovat vakavia ja täysin anteeksiantamattomia ja joissa on kyse esimerkiksi niiden kansallisen oikeuden ja unionin oikeuden sääntöjen, joiden noudattamista heidän on tarkoitus turvata, rikkomisesta tahallisesti ja vilpillisessä mielessä tai erityisen vakavaa ja räikeää huolimattomuutta osoittaen.

SEU 19 artiklan 1 kohdan toista alakohtaa, luettuna yhdessä SEU 2 artiklan ja SEU 4 artiklan 2 ja 3 kohdan, SEUT 267 artiklan ja unionin oikeuden ensisijaisuuden periaatteen kanssa, on tulkittava siten, että ne ovat esteenä kansalliselle säännöstölle tai käytännölle, joka mahdollistaa kansallisen tuomarin kurinpitovastuun syntymisen sillä perusteella, että tämä on soveltaessaan unionin oikeutta, sellaisena kuin unionin tuomioistuin on sitä tulkinnut, poikennut asianomaisen jäsenvaltion perustuslakituomioistuimen oikeuskäytännöstä, joka loukkaa unionin oikeuden ensisijaisuuden periaatetta.